
GYŰLÖLETBESZÉD A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN

Az európai tartalomszabályozás jelene és jövője napjaink geopolitikai kríziseinek tükrében

*TDK-dolgozat, Állam- és Jogtudományi Szekció, Infokommunikációs Jogi Tagozat,
2022/23/1. félév*

Írta: Kenéz Bence Kende

Konzulens: Gosztonyi Gergely habilitált egyetemi docens

Kézirat lezárásának dátuma: 2022. 11. 01.

Formai javítások lezárásának dátuma: 2022. 12. 01.

Budapest

2022

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés: a véleménynyilvánítás szabadsága általában	4
I. A gyűlöletbeszéd.....	6
2. A gyűlöletbeszéd általában	6
a) A gyűlöletbeszéd fogalma.....	6
2. A gyűlöletbeszéd és a véleménynyilvánítás szabadságának viszonya.....	9
3. Áttekintés a gyűlöletbeszéd hazai szabályozásának történetéről.....	10
Orosz–Ukrán konfliktus	12
II. A közösségi média	16
4. A közösségi média általában.....	16
1. Terminológiai alapvetések	16
5. A közösségi média szabályozhatósága	18
1. Az internetes jogalkalmazás a szabályozás szerkezetének szempontjából	19
2. Az internetes jogalkalmazás a tartalom mennyiségének szempontjából	21
3. Az internetes jogalkalmazás az alkotmányos garanciák érvényesülésének szempontjából.....	22
III. Gyűlöletbeszéd a közösségi médiában	23
6. A gyűlöletbeszéd mai szabályozása a közösségi médiában.....	23
2. Az Európai Unió E-kereskedelmi irányelve.....	24
3. A jogellenes online gyűlöletbeszédrel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex	25
IV. Hogyan tovább?	30
7. Kitekintés: a DSA elképzelése a gyűlöletbeszéd jövőbeli korlátozására	30
8. Konklúzió, <i>de lege ferenda</i> javaslat.....	32
Irodalomjegyzék	34

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság
CoC	magatartási kódex
EB	Európai Bizottság
EJB	Emberi Jogi Bizottság
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
ELTE-ÁJK	Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
PPJNE	Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
PPKE-JÁK	Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Szerzői megjegyzések

1. A dolgozat által feldolgozott internetes, illetve interneten is elérhető források nagy száma miatt hely- és karaktertakarékosági, valamint stilisztikai megfontolásokból az egyes URL-címeket a lábjegyzetekben nem, csak az irodalomjegyzékben tüntetem fel.
2. A releváns írott szakirodalom feldolgozása mellett kutatásom keretében két szakértői interjút készítettem a médiajog, illetve az internetes tartalomszabályozás két elismert kutatójával; az elsőt Papp János Tamással (PPKE), a másodikat Joan Baratával (Stanford). A dolgozat vonatkozó megállapításainál ezeket forrásként feltüntettem, megtörténtüket igény szerint a szakértők előzetes hozzájárulásával készített hangfelvételekkel igazolni tudom.
3. Ellenkező jelölés hiányában az összes internetes oldal 2022. 11. 01-én került utoljára letöltésre.

Az internet, majd a közösségi médiaplatformok megjelenése és elterjedése a nemzeti, illetve a regionális jogalkotókat addig páratlan kihívások elé állította. Amellett, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jog gyakorlása az új platformoknak köszönhetően egyszerűbbé vált, mint valaha, az éremnek – mint a legtöbb innovatív megoldás esetén – itt is két oldala volt. Az információáramlás soha nem látott mértékű gyorsulása egyben azt is eredményezte, hogy egyes káros magatartási formák az online térben is megjelentek. E jelenség egyik legfontosabb manifesztációja az internetes gyűlöletbeszéd, amelynek offline változata is számtalan jogalkalmazási kérdést vet fel, a közösségi média jellegéből adódó sajátosságok azonban ennél is kérdésesebbé teszik a helyes normatív megközelítés kidolgozásának mikéntjét. Ugyan elmondható, hogy a kezdeti, libertariánus megközelítéshez képest a jelenlegi szabályozás jelentős eredményeket ért el az online gyűlöletbeszéd visszaszorításával kapcsolatban, alkalmazhatóságát tekintve mégis újabb és újabb hiányosságok merülnek fel, és a közösségi médiaszolgáltatóknak tulajdonított felelősség is egyre inkább növekszik; napjaink fontos geopolitikai eseményei egyértelművé teszik, hogy egy elhibázott normarendszer bizonyos körülmények között egész közösségek életét fenyegetheti.

1. Bevezetés: a véleménynyilvánítás szabadsága általában

A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a demokratikus társadalmak alapköve.¹ E jog gyakorlása egyszerre szolgálja az egyéni autonómia kiteljesedését és a közösség oldaláról a demokratikus közvélemény megteremtésének, fenntartásának a lehetőségét.² A napjainkra mind hazai,³ mind nemzetközi sztenderdek⁴ által védett véleménynyilvánítás szabadsága nemcsak egyéni, hanem ösztársadalmi szempontból is kiemelt jelentőséggel bír. Ahogy az Alkotmánybíróság a gyűlöletbeszéd büntethetőségét vizsgáló határozatában is kimondta:

„Történelmi tapasztalat, hogy mindannyiszor, amikor a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozták, sérelmet szenvedett a társadalmi igazságosság, az emberi kreativitás, csökkent az emberben rejlő képességek kibontakozásának lehetősége. A káros következmények nem csupán az individuum, hanem a társadalom életében is megmutatkoztak és az emberiség fejlődésének

¹ *Handyside v The United Kingdom* App no 5493/72 (EJEB, 1976. 12. 07.) [49].

² 165/2011. (XII. 20.) AB határozat [IV/1.1].

³ Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés.

⁴ EJEE 10. cikk, kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről; Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 13. cikk; PPJNE 19. cikk, kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről; Emberek és Népek Jogainak Afrikai Chartája 9. cikk.

sok szenvedéssel járó zsákutcájához vezettek. Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.”⁵

Ez a jog azonban felbecsülhetetlen jelentőségének ellenére sem tekinthető abszolút jognak.⁶ Egyszerűen belátható ugyanis, hogy gyakorlása könnyen más jogok – leggyakrabban a jóhírnévhez, a magánélethez, valamint a vallásszabadsághoz való jog⁷ – élvezetébe ütközhet. Jogosan merülhet fel tehát a kérdés, hogy ezekben az esetekben melyik jog élvezzen elsőbbséget, ill. melyik jog jogosultjának kelljen túrnie, hogy valamely alapvető jogában korlátozza a jogalkalmazó.

A véleménynyilvánítás szabadságának tipikus kollíziói közül napjaink egyik fontos esete a gyűlöletbeszéd – közelebbről annak közösségi médiában megjelenő alakzatának – kategóriája; dolgozatomban ezért arra vállalkozom, hogy a gyűlöletbeszéd értékelésének főbb szabályait összevegyem a közösségi média szabályozásának újszerű kihívásaival, és bemutassam annak a jogalkotói dilemmának a főbb jellemzőit, amely az elmúlt években a kérdésben kibontakozni látszik.

E kérdésre a világ alkotmányos rendszereiben több válasz is született; szinte közismert tény például az Amerikai Egyesült Államok szólásszabadság vonatkozásában szinte abszolutista attitűdje, mely jelentősen eltér az Európában ismerttől.⁸ Terjedelmi okokból azonban jelen dolgozatomban csak az Európa vonatkozásában releváns megoldások felvázolására vállalkozom.

Utóbbi modellről tehát megállapítható, hogy – bizonyos feltételek fennállása esetén és meghatározott garanciák⁹ érvényesülésének biztosítása mellett – kivételesen, és e kivételeket szűken értelmezve¹⁰ engedélyezi a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását. A különböző alkotmánybíróági, illetve regionális emberi jogi bírósági gyakorlat részletesebb

⁵ 30/1992. (V. 26.) AB határozat [III/2.1].

⁶ KENDE Tamás – NAGY Boldizsár – SONNEVEND Pál – VALKI László (szerk.): *Nemzetközi jog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018) 1142. msz.

⁷ *Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights* (EJEB, 2022) [99]-[109].

⁸ Robert A. KAHN: *Miért tiltják az európaiak a gyűlöletbeszédet? – Vita Karl Loewenstein és Robert Post között* in KOLTAY András (szerk.): *A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák* (Wolters Kluwer, Budapest, 2016) 3.

⁹ PPJNE 19. cikk 3. bekezdés.

¹⁰ TRÓCSÁNYI Sára: *A kommunikáció jogi alapjai* (Osiris, Budapest, 2004) 76.

elemzése nélkül alapvetően elmondható, hogy a magyar jogalkalmazó a *szükségességi-arányossági teszt* lépései (legitim cél, alkalmasság, szükségesség, arányosság)¹¹ mentén vizsgálja a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozhatóságát, míg az EJEB¹² (illetve kisebb eltérésekkel az összes nemzetközi emberi jogi bíróság)¹³ az ún. *hármasteszt* alkalmazásával állapítja meg, hogy egy adott korlátozás megsértette-e a releváns egyezményt. A hármasteszt elemeinek megfelelően egy beavatkozás csak akkor tekinthető jogszerűnek, ha az 1) törvényes, 2) az adott egyezményben meghatározott legitim célt szolgál, valamint 3) szükséges.¹⁴ Mint azonban az az alábbiakban kifejtésre kerül, az internetes gyűlöletbeszéd esetében e kérdés komplexebb megközelítést igényel.

I. A gyűlöletbeszéd

2. A gyűlöletbeszéd általában

a) A gyűlöletbeszéd fogalma

Mielőtt azonban bemutatnám az internetszabályozás főbb kérdéseit és nehézségeit, szükséges a gyűlöletbeszéd fogalmának minél pontosabb meghatározása is. E vállalkozás több ponton akadályba ütközik, ugyanis – ahogy több nemzetközi fórum is kimondta – a gyűlöletbeszédnek napjainkban nem létezik általánosan elfogadott, jogi kötőerővel bíró definíciója sem európai, sem nemzetközi szinten;¹⁵ az egyes nemzeti jogrendszerek között pedig nincs összhang abban, hogy pontosan mit értenek gyűlöletbeszéd alatt.¹⁶ Ennek ellenére léteznek egyrészt jogilag nem kötelező definíciók, másrészt olyan fogalmi elemek, amelyek mindenképpen beletartoznak a gyűlöletbeszéd tényállásába. Az alábbiakban tehát ezek bemutatása következik.

A szemléltetés érdekében álljon itt három, ugyanazon testülettől, de más-más időben származó fogalom meghatározás. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 20 számú

¹¹ DOJCSÁK Dalma – SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – VISSY Beatrix: *Alapjogi tanok I.* (HVG-ORAC, Budapest, 2021) [123].

¹² *Handyside v The United Kingdom* App no 5393/72 (EJEB, 1976. 12. 07.) [44]-[46], [49], [53].

¹³ A teljesség igénye nélkül ld. *Ingabire Victoire Umuhoza v Rwanda* App no 003/2014 (Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bírósága, 2018. 12. 07.) [133]; *Womah Mukong v Cameroon* Comm no 458/1991 (ENSZ EJB, 1994. 08. 10.) [9.7].

¹⁴ Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015) 112–118.

¹⁵ Combating Hate Speech – Recommendation CM/Rec(2022)16 (Európa Tanács, 2022. 05. 20.), Explanatory Memorandum [15]; Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the expert workshops on the prohibition of incitement to national, racial or religious hatred (A/HRC/22/17/Add.4), Appendix: Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence (ENSZ Közgyűlés, 2013. 01. 11., a továbbiakban: Rabat Plan of Action) [16].

¹⁶ Anne WEBER: *Manual on hate speech* (Európa Tanács, 2009) 3.

iránymutatásában foglaltak szerint „*a gyűlöletbeszéd [...] lefed minden olyan megnyilvánulást, amely terjeszti, szítja, hirdeti vagy igazolni igyekszik a faji gyűlöletet, a xenofóbiát, az antiszemitizmust vagy az intolerancián alapuló gyűlölet más formáit, különösen az intoleranciát, melyet agresszív nacionalizmus, etnocentricitás, diszkrimináció, ill. kisebbségek, bevándorlók vagy ilyen háttérrel rendelkező személyekkel szembeni ellenségesség útján fejeznek ki.*”¹⁷ A Miniszteri Bizottság a szexuális irányultság és a nemi identitás szembeni diszkriminációról szóló iránymutatásában pedig már gyűlöletbeszédéről beszél abban az esetben is, ha a megnyilvánulás „*leszbikus, meleg, biszexuális vagy transznemű személyek*” ellen szól.¹⁸

Mintegy uniójaként e két definíciónak, a Miniszteri Bizottság 25 évvel később már így fogalmaz: „*a gyűlöletbeszéd [...] lefed minden olyan megnyilvánulást, amely terjeszti, szítja, hirdeti, terjeszti vagy igazolni igyekszik a személy vagy személyek csoportja ellen irányuló erőszakot, gyűlöletet vagy diszkriminációt, vagy amely ezen személyeket vélt vagy valós tulajdonságuk vagy állapotuk – különösen faj, bőrszín, vallás, állampolgárság, nemzeti vagy etnikai származás, kor, fogyatékoság, születési vagy társadalmi nem vagy szexuális irányultság – alázza meg.*”¹⁹

A fenti példákából kitűnik, hogy a gyűlöletbeszédnek valóban több fogalma létezik, melyek az idő folyamán, a társadalmi tapasztalatok értékelésének fényében változhatnak. A konkrét példánál maradva megállapítható, hogy ugyan egyik definíció sem taxatív azon tulajdonságok tekintetében, amelyek egy gyűlöletbeszédnek minősülő közlés alapját képezhetik, mégis feltűnő, hogy míg az első fogalommeghatározás – legalábbis a nevesített tulajdonságok terén – megmarad a faji-etnikai csoportok, ill. a kisebbségben lévő csoportok védelmének, addig a későbbi definíció már kifejezetten hangsúlyozza a korábban legfeljebb az *intolerancián alapuló gyűlölet más formái* kategória alá besorolható, akár bizonyos korcsoportok elleni gyűlöletbeszéd elkövetésének lehetőségét.

¹⁷ Saját fordítás. Az eredetiért ld. Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on „hate speech” (Európa Tanács, 1997. 10. 30.) 107.

¹⁸ Saját fordítás. Az eredetiért ld. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity (Európa Tanács, 2010. 03. 31.), melléklet [6].

¹⁹ Saját fordítás. Az eredetiért ld. Principles and guidelines on a comprehensive approach to combating hate speech [2].

A gyakorlatban az EJEB a *Perinçek kontra Svájc*-ügyben lefektetett,²⁰ majd később, 2021-ben az *Erkizia Almandoz kontra Spanyolország*-ügyben megerősített²¹ kritériumrendszer segítségével vizsgálja, hogy egy kérdéses esetén lehet-e gyűlöletbeszédről beszélni. A háromelemű teszt által vizsgált kérdések a következők: 1) feszült politikai vagy társadalmi kontextusban történt-e a kifogásolt véleménynyilvánítás; 2) az – közvetlen vagy közvetett kontextusában értelmezve – tekinthető-e erőszakra, gyűlöletre vagy intoleranciára való közvetlen vagy közvetett felhívásnak (e tekintetben a bíróság külön kiemelte, hogy különösen érzékeny olyan kategorikus kijelentésekre, amelyek megaláznak teljes etnikai, vallási vagy más csoportokat); 3) a véleménynyilvánítás formája és tartalma alkalmas-e arra, hogy a célzott személy(ek)nek ártalmat okozzon.

E ponton megemlíthető továbbá az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának 2013. január 11-ei jelentése,²² mely tartalmazza azon öt szakértői konferencia eredményét, amelyek a gyűlöletbeszéd jogi kérdéseivel foglalkoztak. A konferenciák konklúziója egy *Rabat Akcióterv*nek nevezett dokumentum lett, amely az államoknak és a média szereplőinek tett javaslatokon felül egy *hatos tesztet* is tartalmaz,²³ mely a releváns jogalkalmazó szervezetek nyújthat segítséget annak eldöntésében, hogy egy adott véleménynyilvánítás gyűlöletbeszédnek minősül-e.

A fentiekben kifejtettek alapján megállapítható tehát, hogy – habár a jelenlegi viszonyok között nem a gyűlöletbeszéd nem definiálható teljes precizitással, mégis kiemelhetőek olyan fogalmak, amelyek mindenképpen szorosan kapcsolódnak a gyűlöletbeszédhez. Ennek megfelelően jelen dolgozatomban gyűlöletbeszéd alatt olyan véleménynyilvánításokat értek, amelyek 1) gyűlöletre, erőszakra vagy intoleranciára hívják fel 2) emberek egy csoportját, 3) egy ember vagy emberek csoportjának vélt vagy valós, ill. nem vagy nehezen megváltoztatható tulajdonságai miatt (különösen bőrszín, szexualitás, nem, etnikai hovatartozás vagy vallás), melyek 4) annak valamilyen csoporthoz vagy közösséghez való tartozását alapozzák meg.

²⁰ *Perinçek and Others v Switzerland* App no 27510/08 (EJEB, 2015. 10. 15.) [204]-[208].

²¹ *Erkizia Almandoz v Spain* App no 5869/17 (EJEB, 2021. 06. 22.) [45]-[48].

²² Rabat Plan of Action.

²³ Rabat Plan of Action [29]. A dokumentum alapján a gyűlöletbeszéd csak gyűlölet leghevesebb és legmélyebb formáinak kifejezését jelenti; e mérce eléréséhez az Akcióterv a következő hat szempont figyelembevételét javasolja: a) kontextus; b) a szerző státusa; c) szándék; d) tartalom és forma; e) a nyilvánosság mértéke; f) a kár [erőszak, intolerancia stb.] bekövetkezésének valószínűsége.

2. A gyűlöletbeszéd és a véleménynyilvánítás szabadságának viszonya

A nemzetközi emberi jogi bírói fórumok joggyakorlatát tekintve megállapítható, hogy az idők során szerves változás ment végbe a gyűlöletbeszéd megítélését tekintve. Ezt a változást Jan Oster az ún. *kizáró megközelítésről az indokló megközelítésre* való áttérésként értékeli, mely során mind az EJEB, mind az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága felülvizsgálta addigi joggyakorlatát.²⁴ Habár általános jelleggel elmondható, hogy a gyűlöletbeszéd tagállamok részéről történő korlátozását az emberi jogi fórumok az alkalmazott egyezményekkel összhangban lévőnek tekintik, fontos különbségek mutatkoznak a régebbi és az új joggyakorlat között annak tekintetében, hogy milyen érvek mentén teszik ezt.

Kezdetben mindkét testület a gyűlöletbeszédre mint a véleménynyilvánítás szabadságának védelmén *per definitionem* kívül eső kategóriára tekintett, amely álláspontját azzal indokolta, hogy míg a véleménynyilvánítás szabadságának védelme a demokratikus társadalmak alapvető érdekét szolgálja, addig a gyűlöletbeszéd olyan esszenciális értékek megsemmisítésére (pl. társadalmi pluralizmus) törekszik, amelyek nélkül demokratikus társadalom nem képzelhető el – így a gyűlöletbeszéd mögött rejlő hosszabb távú veszélyekre hívta fel a figyelmet, ezekkel indokolva a védelem hiányát.²⁵ Az ebben az időszakban az EJEB elé kerülő ügyeket tehát már a befogadhatósági vizsgálat szakaszában elutasították, az EJE 17. cikke szerinti *ratione materiae* befogadhatatlanságra és az EJE 35. cikk 3. bekezdése szerinti nyilvánvaló alaptalanságra hivatkozva.²⁶ Hasonlóan járt el az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága a *JRT and the WG Party kontra Kanada*-ügyben, amikor a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságának védelmére irányuló kérelmet a PPJNE gyűlöletbeszéd-tilalmazási kötelezettségéről szóló 20. cikk 2. bekezdésére, ill. a Kiegészítő Jegyzőkönyv joggal való visszaélésről szóló 3. cikkére hivatkozva utasította vissza.²⁷

A testületek később azonban felülvizsgálták addigi gyakorlatukat. Az EJEB – kiindulva az elvi tételből,²⁸ mely szerint a szabad véleménynyilvánításhoz való jog részeként nemcsak a semleges vagy pozitív fogadtatásban részesülő, hanem a sokkoló, sértő vagy felháborodást

²⁴ Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015) 230–240.

²⁵ Uo. 231. Ld. még *Féret v Belgium* App no 15615/07 (EJEB, 2009. 07. 16.) [77].

²⁶ Ld. pl. *Garaudy v France* App no 65831/01 (EJEB, 2003. 06. 23.) [1(i)]; *Glimmerveen and Hagenbeek v The Netherlands* App nos 8348/78 and 8406/78 (EJEB, 1979. 10. 11.).

²⁷ Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015) 232.; *JRT and the WG Party v Canada* Comm no 104/1981 (ENSZ EJB, 1983. 04. 06.) [8]-[9].

²⁸ Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015) 233.

keltő kifejezések is védelemben részesülnek²⁹ – a *Soulas és mások kontra Franciaország-ügytől* az azt követő ügyekre nézve úgy határozott, hogy a gyűlöletbeszédet is a véleménynyilvánítás szabadságának általános elvei alapján kell megítélni, és a fentebb említett *hármasteszt* lépésein végighaladva, az érdemi vizsgálat során kell értékelni az adott véleménynyilvánítás korlátozhatóságát.³⁰ Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága szintén erre a következtetésre jutott, amikor a *Ross kontra Kanada-ügyben* úgy ítélte, hogy az ICCPR 20. cikke nem mentesíti a testületet az érdemi vizsgálat szükségessége alól.³¹

A joggyakorlat legújabb fejleményei, közelebről a *Lilliendahl kontra Izland-ügyben* tett megállapítások alapján az EJEB-ről megállapítható, hogy napjainkra a gyűlöletbeszéd két típusát ismeri el, melyek más-más megítélés alá esnek. Az első kategóriának az EJEE joggal való visszaélést tiltó 17. cikke alá eső gyűlöletbeszédnek tekinti, mely azonban – a *Perinçek kontra Svájc-ügyben* kifejtettekkel³² összhangban – csak extrém és kivételesen súlyos esetekben jelentheti a gyűlöletbeszédnek tekintett közlés automatikus kizárását az emberi jogi védelemből. Az EJEK újabb joggyakorlatának második gyűlöletbeszéd-kategóriája minden olyan gyűlöletbeszédet magába foglal, amelyre nézve nem alkalmazható a 17. cikkben foglalt tilalom, de amelynél a tagállamok számára megengedett annak korlátozása. Az ilyen közléstípusokat az EJEK a 10. cikk alapján kifejlesztett *hármasteszt* alapján bírálja el és határoz arról, hogy megsértették-e az adott kérelmezőt a véleménynyilvánítási szabadságában.³³

3. Áttekintés a gyűlöletbeszéd hazai szabályozásának történetéről

Visszaulva a fentebbi megállapításra, mely szerint a nemzeti jogrendszerek eltérnek a gyűlöletbeszéd definíciójában, e ponton szükségesnek tartom a magyar szabályozás történetének és jelenének összefoglaló áttekintését. E körben – habár már a Csemegi-kódex is tartalmazott a gyűlöletbeszédhez hasonló magatartásokat büntetendővé nyilvánító rendelkezéseket³⁴ – terjedelmi okokból jelen alcímben a rendszerváltás óta kialakult joggyakorlat bemutatására szorítkozom.

²⁹ Ld. többek közt *Handyside v The United Kingdom* App no 5493/72 (EJEB, 1976. 12. 07.) [49]; *Otto-Preminger-Institut v Austria* App no 13470/87 (EJEB, 1994. 09. 20.) [47].

³⁰ *Soulas and Others v France* App no 15948/03 (EJEB, 2008. 07. 10.) [23]; *Féret v Belgium* App no 15615/07 (EJEB, 2009. 07. 16.) [52].

³¹ Jan Oster: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015) 233.; *Ross v Canada* Comm no 736/1997 (ENSZ EJB, 2000. 10. 18.) [10.6].

³² *Perinçek and Others v Switzerland* App no 27510/08 (EJEB, 2015. 10. 15.) [113]-[115].

³³ *Lilliendahl v Iceland* App no 29297/18 (EJEB, 2020. 05. 12.) [33]-[37].

³⁴ 1878. évi V. törvény cikk 172. § 2. bekezdés.

Az említett időszak legfontosabb releváns szabályozási kérdését az 1989. évi XXV. törvénnyel módosított Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1978-as Btk.) 269. §-ának alkotmányossága jelentette: egy 1992-ben az Alkotmánybíróság elé került ügyben a testületnek két cselekmény büntethetőségéről kellett döntenie. Habár mindkét tényállás a *közösség elleni izgatás* címe alatt foglalt helyet a kódexben, a cselekmények súlyosságukban és büntethetőségükben jól elkülöníthetőek voltak: a súlyosabb alakzatot *gyűlöletre uszításnak* nevezték, az enyhébbet pedig *gyalázkodásnak*.³⁵ Ennek megfelelően az 1978-as Btk. szövege szerint a közösség elleni izgatás büntetetté [gyűlöletre uszítást] követte el, aki „*nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen*” gyűlöletre uszított, és vétség [gyalázkodás] miatt volt büntetendő, aki e védett kör ellen „*sértő vagy lealacsonyító kifejezést*” használt, vagy „*más ilyen cselekményt*” követett el.³⁶

Az Alkotmánybíróság az ügyben hozott határozatában a gyűlöletre uszítás büntethetősége mellett foglalt állást, azzal érvelve, hogy az összeegyeztethetetlen azokkal az értékekkel, melyek a véleménynyilvánítás szabadsága által védettek, így az ilyen magatartások – az „*erőszak érzelmi előkészítéseként*”,³⁷ történelmi tapasztalatok által bizonyítottan³⁸ – a demokrácia alapjának számító toleranciát ásnák alá. Az Alkotmánybíróság határozatában ugyanakkor három feltételhez kötötte a gyűlöletre uszítás büntethetőségét; ezek szerint a közlésnek 1) el kell érnie egy materiális tőrészküszöböt (tehát csak azok a közlések büntethetőek, amelyek közvetlenül fenyegetnek azzal, hogy uralhatatlanná váló indulatokat szabadítsanak el); 2) a veszélyeztetett jogoknak konkrét jogalanyokhoz kell fűződniük; végül pedig 3) a közlés által előidézett veszélynek szintén kézzelfoghatónak kell lennie.³⁹

A gyalázkodás tényállására tekintettel azonban az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az „*a vélemény értéktartalma alapján minősít*”, a köznyugalmat pedig csupán „*feltételezés és statisztikai valószínűség*” alapján védelmezi, amelyet nem talált összeegyeztethetőnek a büntetőjog *ultima ratio* szerepével.⁴⁰ Érdekességként megjegyzendő továbbá, hogy a kilencvenes évek viszonyai között az Alkotmánybíróság számára viszonylag egyértelműnek

³⁵ SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – VISSY Beatrix – DOJCSÁK Dalma: *Alapjogi tanok II. – Alapjogi esetek* (HVG-ORAC, Budapest, 2021) 161.

³⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 1992. április 1. és május 25. között hatályos 269. §-a.

³⁷ 30/1992. (V. 26.) AB határozat [IV/2].

³⁸ Uo. [IV/3.3].

³⁹ TRÓCSÁNYI: *i. m.* 78–79.

⁴⁰ 30/1992. (V. 26.) AB határozat [V/3].

látszott a „*nagy nyilvánosság*” kitéelt úgy értelmezni, hogy az a sajtón kívül gyakorlatilag csak a gyűlésekre terjed ki.⁴¹ Mára azonban az internet elterjedése alapjaiban rajzolta át a bíróságok gondolkodását erről az elvi tételről.⁴²

A jelen dolgozat írása idején hatályos szabályozásból kiemelendő a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 332. §-a, mely egy részlettől eltekintve lényegében megegyezik a korábbi Btk. vonatkozó rendelkezésével. Ennek alapján *közösség elleni uszítást* követ el, aki „*nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzet ellen, valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen – különösen fogyatékosásra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – erőszakra vagy gyűlöletre uszít*”.⁴³ Jól látható az új rendelkezésből, hogy az újabb társadalmi tapasztalatok fényében – hasonlóan a Miniszterek Bizottságának fentebb bemutatott tendenciáihoz – szükségessé vált egyes, korábban a rendelkezés védelmi körébe nem feltétlenül beleértett védett tulajdonságok megemlézése is.

A gyűlöletbeszéd büntetőjogon kívüli szabályozásának tekintetében kiemelendő még a Ptk. 2:54. § (5) bekezdése, melynek értelmében egy közösség tagja „*jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén (...) személyiségi jogát érvényesíteni (...)*”.⁴⁴ A rendelkezés újdonsága miatt még nem alakult ki extenzív joggyakorlat a szabály körül, a Kúria mindazonáltal már az első elé kerülő ügyben megerősítette, hogy a „*kérdéses közlést nem a felperes szubjektív érzékenysége oldaláról, hanem külső objektív szemléletmód alapján kell megítélni*”.⁴⁵

Orosz–Ukrán konfliktus

Az Oroszországi Föderáció sok éves, hol leplezett, hol nyílt agresszió után 2022. február 24-én megtámadta Ukrajnát, sokadik alkalommal, ám mindeddig a messze legsúlyosabb módon

⁴¹ Uo.

⁴² Ld. pl. *Delfi AS v Estonia* App no 64569/09 (EJEB, 2015. 06. 16.) [133], ahol az EJEB elismerte, hogy az internet az információáramlás tekintetében még a sajtónál is fontosabb és hatékonyabb szerepet tölthet be.

⁴³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 332. §.

⁴⁴ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:54. § (5) bekezdés.

⁴⁵ Kúria Pfv. 20636/2016/4. [14].

megsértve ezzel szomszédja szuverenitását.⁴⁶ A széles médiafigyelmet kapott konfliktusnak a dolgozat írása idején még ugyan nem látni a végét, azonban már most is kijelenthető, hogy bizonyosan pusztító következményekkel járt mindkét háborús fél számára; a konfliktus során október 9-éig 7,68 millió ukrainai lakosnak kellett más európai országokba menekülnie,⁴⁷ valamint további 6,24 millióan váltak belső menekültté.⁴⁸ Tovább rontja a helyzetet, hogy az orosz fél a konfliktus ideje alatt sorozatosan és súlyosan megsérti a nemzetközi humanitárius jogot; a háború első nyolc hónapja alatt az agresszióknak 6 374 igazolt civil halálos áldozata volt,⁴⁹ és számtalan esetben lehet kínzásokról, mészárlásokról, szexuális erőszakról, valamint önkényes deportációkról hallani.⁵⁰

Ezzel párhuzamosan az ukrán fél az online térben is több oldalról támadás áldozatává vált. A frontvonalak mentén folytatott küzdelem mellett a konfliktust sokrétű digitális hadviselés is kíséri, amely többek között Ukrajna kommunikációs és energetikai infrastruktúrája ellen eszközölt kibertámadásokban,⁵¹ valamint online dezinformációs kampányokban⁵² és gyűlöletbeszédben⁵³ nyilvánul meg. Az utóbbira már 2022 előttről is számos példa hozható fel a közösségi médiaplatformok átlagfelhasználói részéről,⁵⁴ de az orosz állami propagandamédia is gyakran folyamodik olyan módszerekhez, amelyek az ukrán államnak vagy annak lakosságának való károkozást célozzák. Az ellenfél dehumanizációja érdekében például Vlagyimir Putyin orosz elnök az ukrán vezetést „drogfüggőknek”, illetve „neonáciknak” bélyegezte, míg Dimitrij Medvegyev korábbi elnök egy nyilatkozata szerint az ukrán emberek „söpredékek” és „szörnyszülöttek”.⁵⁵

⁴⁶ *Crise ukrainienne : la Russie lance une opération militaire, l'Ukraine craint « une grande guerre en Europe »* (Le Monde, 2022. 02. 24.); *Putin's Forces Attack Ukraine* (The New York Times, helyi idő szerint 2022. 02. 23.)

⁴⁷ *Operational Data Portal – Ukraine Refugee Situation* (United Nations High Commissioner for Refugees, 2022. 10. 25.).

⁴⁸ *Ukraine Internal Displacement Report – General Population Survey, Round 9* (International Organization for Migration, 2022. 09. 26.)

⁴⁹ *Ukraine – civilian casualty update* (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2022. 10. 24.).

⁵⁰ *Independent International Commission of Inquiry on Ukraine* (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2022. 10. 18.) 7–17.

⁵¹ *Russia's war on Ukraine – Timeline of cyber-attacks* (Európai Unió, 2022. június) 2–3..

⁵² *Russian propaganda 'outgunned' by social media rebuttals* (AP News, 2022. 03. 04.).

⁵³ *Hate Speech in the Media Landscape of Crimea – an Information and Analytical Report on the Spread of Hate Speech on the Territory of the Crimean Peninsula (March 2014 – July 2017)* (Crimean Human Rights Group, Human Rights Information Centre, Kijev, 2018) 20–22.

⁵⁴ *Fire and fury: anti-Ukrainian hate speech on Russian social networks* (Ukraine World, 2019. 09. 13.)

⁵⁵ Az Egyesült Királyság delegáltja újtján kifejtett hivatalos álláspontja az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2022. június 21-ei ülésén. A képviselő beszédének átiratáért ld. *Disinformation and hate speech pave the way for war crimes and genocide: UK statement on Ukraine* (az Egyesült Királyság Kormányának hivatalos honlapja, 2022. 06. 21.).

A gyűlöletkeltés azonban nem korlátozódik Oroszország területére, illetve az orosz népesség gyűlöletre buzdítására; az elmúlt időszakban az is észlelhető volt, hogy Moszkva különböző médiatermékek útján más országok polgárait is igyekezett módszeresen az ukránok ellen hangolni. Egy, még a háború előtt készült jelentésből kitűnik, hogy a *Sputnik* nevű, orosz állami kézben lévő sajtótermék az ukránokat „nácikként”, valamint Lengyelország örök ellenségeként írja le, akik „a volhíniai mészárlás megismétlésére esküdnek össze”.⁵⁶ Az – akkor még nem a háború elől menekülő – ukrán menekülteket ugyanezen lap a „bérek csökkenésével”, a „kanyaró behozatalával”, és a városokon belüli „enklávék” és „gettók” létrehozatalával egyenlőíti.⁵⁷

A konfliktus egyik szintén kevésbé köztudott vetületeként ezenfelül érdemes lehet kiemelni a gyűlölet kifejeződésének kölcsönösségét, illetve kétirányúságát. A legtöbb külső szemlélő számára az ukránok orosz megszállók iránt érzett negatív érzelmei ugyanis kétségtávolan érthetőek, ezek internetes kifejeződése már egészen egyedülálló jogalkalmazási problémát vet fel az online gyűlöletbeszéd szabályozása szempontjából.⁵⁸ Az ukránok által posztolt, gyűlöletbeszédnek minősülő tartalmakra a Facebook kezdetben úgy reagált, hogy – bizonyos országokra kiterjedő hatállyal⁵⁹ – *de facto* tolerálni rendelte az olyan, gyűlöletbeszédnek minősülő internetes tartalmakat, amelyek a megszálló katonák ellen irányultak, vagy felhívást tartalmaztak Vlagyimir Putyin orosz elnök vagy Aljakszandr Lukasenka fehérorosz államfő meggyilkolására.⁶⁰ Az e döntés keltette ellentmondásos helyzetre a Meta nemzetközi ügyekért felelős elnöke egy Twitteren közzétett közleményben reagált, melyben előadta, hogy „semmilyen russzofóbiát vagy oroszok ellen irányuló diszkriminációt, zaklatást vagy erőszakot nem fogunk tolerálni”, valamint hogy a moderáció új rendszere csak Ukrajnában kerül alkalmazásra. A közlemény szerint a tartalomszabályozási rend módosítása csupán ideiglenes jellegű intézkedés, melyre azért volt szükség, mert ha az általános szabályokat alkalmaznák,

⁵⁶ Ognian SHENTOV – Ruslan STEFANOV – Todor GALEV (szerk.): *Countering Kremlin's Media Influence in Europe – Patterns of Anti-Democratic Messaging, Disinformation Responses, and Resilience Assets* (Center for the Study of Democracy, 2021. 05. 17.) 78.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ *Facebook Struggles with Hate Speech around Russia's Invasion of Ukraine* (Media Diversity Institute, 2022. 04. 08.).

⁵⁹ A kivételes státusú országok Azerbajdzsán, Észtország, Grúzia, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Örményország, Románia, Szlovákia, illetve maga Oroszország és Ukrajna voltak. A különleges bánásmódból részesülő államok között tehát – Örményország mellett – Ukrajna és Oroszország valamennyi kaukázusi és nyugati szomszédja szerepelt, Fehéroroszország, Finnország és Moldova kivételével.

⁶⁰ *Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders* (Reuters, 2022. 03. 11.).

akkor „rendes ukránok által feltöltött, megszállással szembeni dühöt és ellenállást kifejező tartalmakat [törölnének] a platformról, ami jogosan lenne elfogadhatatlannak nyilvánítható”.⁶¹

Valóban, az orosz támadás számtalan külső szemlélő számára antagonizálták vagy az orosz vezetést, illetve államot, egyesek számára egyenesen magát az orosz lakosságot. Jól mutatja ezt az a jelenség, hogy a háború hatására még a konfliktus által közvetlenül nem érintett országokban is jelentősen megemelkedtek a háborúval kapcsolatos bűncselekmények. A német Szövetségi Bűnügyi Hivatal adatai szerint például Németországban 2022 februárja és áprilisa között több, mint 1 700 háborúval kapcsolatos – a szóbeli sértésektől egészen az erőszakos támadásokig terjedő – bűncselekményt észleltek, az elkövetések gyakoriságát heti 200-ra becsülve.⁶² Ezek közül csak Berlinben, a február 24. és április 20. közötti időszakban 206 ilyen eset történt, és ezek közül kiemelkedően jelentős a háborúpárti érzelmek szimbólumává vált „Z” betű használatával kapcsolatos bűnesetek száma is. A nyilvánvalóan háborúhoz kapcsolódó bűncselekmények miatt folyamatban lévő nyomozások mintegy negyede oroszellenes megnyilvánulások miatt indult.⁶³

Mindeközben viszont maguknak az orosz felhasználóknak is nehézségekkel kell szembenézniük, ha a internetes platformokon szeretnének megnyilvánulni: a fent említett új tartalomszabályozási rend bejelentésének hatására az orosz vezetés „extrémista szervezetnek” nyilvánította az amerikai céget, majd kitiltotta az országból a Facebookot és az Instagramot. Ennek ellenére – mivel a Facebook-fiókokkal való rendelkezés tényét önmagában nem kriminalizálták – sok orosz VPN-szolgáltatások segítségével továbbra is képes folytatni felhasználói tevékenységét az említett oldalakon. Mivel azonban a kivételes moderáció csak Ukrajnára vonatkozik, sok orosz felhasználót – köztük olyan neves személyiségeket, mint Ljudmila Petrusovszkaja és Alekszandr Szmirnov írókat – tiltanak ki a platformról online gyűlöletbeszéd miatt, ha háborúellenes érzelmeiket és az orosz vezetés iránti gyűlöletüket fejezik ki.⁶⁴

⁶¹ A Meta nemzetközi ügyekért felelős elnökének közleménye (Nick Clegg, Twitter, 2022. 03. 22.).

⁶² *Ukraine War Sparks Hate Crimes in Germany – Russians, and Those Perceived to be Russian, Targets of Attacks* (Human Rights Watch, 2022. 05. 30.).

⁶³ *Polizei: Über 1700 Straftaten mit Bezug zum Ukraine-Krieg* (Süddeutsche Zeitung, 2022. 04. 28.).

⁶⁴ *Facebook Struggles with Hate Speech around Russia's Invasion of Ukraine* (Media Diversity Institute, 2022. 04. 08.).

A fentiekből látható, hogy az ilyen és hasonló geopolitikai konfliktusokban felmerülő helyzetek komoly kihívást jelentenek a közösségimédia-szolgáltatók számára. A gyűlöletbeszédet olykor kifejezetten nehéz kiszűrni, ennek ellenére egyes kommentátorok a médiaszolgáltatók – legalább részben – felelősségét vélik felfedezni az említett humanitárius katasztrófák elfajulásában. Habár ok-okozati viszonyt az említett esetek súlyossága és a médiaszolgáltatók moderációjának olykor előforduló hiányosságai között tudományos módszerekkel a jelen körülmények között nem lehet kimutatni, a logikai összefüggést cáfolni sem lehet teljes bizonyossággal,⁶⁵ így – legalább elméleti szinten – bizonyos helyzetekben nehezen túlbecsülhető mértékeket ölthet egy megfelelő moderációs stratégia kidolgozásáért és végrehajtásáért való felelősség.

II. A közösségi média

4. A közösségi média általában

1. Terminológiai alapvetések

A közösségi média szerepének vizsgálata előtt elsősorban tisztázandó a közösségi média magyar fogalmának pontos jelentése, illetve a kifejezés körüli inkonzisztens szóhasználat helyes feloldása. Az angol *community media*, illetve *social media* fogalmak között ugyanis a magyar köznyelv nem tesz különbséget, és olykor mindkettőt *közösségi médiaként* emlegeti – holott a két fogalom között jelentős eltérések vannak –, ami miatt szükséges ezen fogalmak egymástól való elhatárolása, valamint a jelen dolgozat által használt szakszavak megjelölése.

A *community media* olyan egyirányú médiaplatformok összessége, amely a papírvilág online leképezéseként az internet segítségével tett digitálisan elérhetővé korábban is ismert tartalomtípusokat. Az ilyen platformokon a felhasználók – az internet kora előtt megszokottaknak megfelelően – általában csak címzettjei, passzív befogadói a tartalmaknak, nem alakíthatják azokat, és visszajelzési képességeik is jelentősen korlátozottak.⁶⁶ A *social media* kifejezés ezzel szemben nem a tartalom felhasználóhoz való eljuttatásának módjában jelent forradalmi újítást, hanem magára az elérhetővé tett tartalomtípus radikális

⁶⁵ Szerzői interjú Joan BARATA stanfordi médiajogi kutatóprofesszorral (Microsoft Teams, 2022. 10. 28.).

⁶⁶ GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig – A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása* (Gondolat, Budapest, 2022) 72–73.

transzformációjára és megújulására utal;⁶⁷ a *social mediában* – a *community mediától* eltérően – nem az egyes platformok üzemeltetői, hanem maguk a felhasználók játsszák a főszerepet a tartalomkészítésben,⁶⁸ előbbiek feladata túlnyomórészt egy olyan virtuális infrastruktúra biztosítására korlátozódik, amelyet az oldalak látogatói arra használhatnak fel, hogy tartalommal töltsék meg az adott platformot, mindvégig fenntartva az interakciót maguk és más felhasználók tartalmi között.⁶⁹

Jelen dolgozatomban a fentieknek megfelelően a *social media* megjelölésére a *közösségi média* magyar fogalmát fogom használni.⁷⁰ Habár a továbbiakban nem esik szó a *community mediáról*, megjegyzendő, hogy az magyarul *közösségi fenntartású* vagy *alternatív médiának* fordítható.⁷¹

A két médiatípus közötti különbségtétel azonban nemcsak a fogalmak tisztázása, hanem az internetes gyűlöletbeszéd megsokszorozódása mögött rejlő okok – valamint a visszaszorítását célzó intézkedések előtt álló akadályok – megértése és értelmezése szempontjából is elengedhetetlen fontosságú. A *social media* kialakulásának legfőbb oka ugyanis épp a szélessávú internet-hozzáféréssel rendelkező számítógép-felhasználók számának exponenciális növekedésében keresendő.⁷² Az így létrejövő internetes felületek esetében jelentősen lecsökkent a tartalomgyártóvá válás belépési küszöbe, így az addigi, pusztán befogadói szerepet betöltő réteg összes tagja – legalábbis elméletileg – lehetőséget kapott arra, hogy médiatartalmat gyártson,⁷³ illetve interakcióba kerüljön a mások által gyártott tartalmakkal úgy, hogy ezt minden másik felhasználó is láthassa.⁷⁴

A folyamatot előrejelző jóslatok túlnyomórészt egyértelműen kedvező fényben tüntették fel e fenti, *tartalomgyártás demokratizálódásának* is nevezett jelenséget⁷⁵ – az általa lehetővé tett

⁶⁷ SZÜTS Tamás: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018) 306.

⁶⁸ John MUSSER – Tim O'REILLY – O'Reilly Radar Team: *Web 2.0 Principles and Best Practices* (O'Reilly Media, Sebastopol, CA, 2007) 10.

⁶⁹ GOSZTONYI: *i. m.* 76.

⁷⁰ Uo. 72.

⁷¹ PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében* (doktori értekezés, PPKE–JÁK, Budapest, 2021) 14.

⁷² MUSSER – O'REILLY – O'Reilly Radar Team: *i. m.* 5.

⁷³ GELEGONYA Edina: *Ez nem az a tizenöt perc – Önreprezentáció a YouTube-on, illetve az ehhez kötődő népszerűség működési mechanizmusa és hálózati kontextusa* 96. in KACSUK Zoltán – VÁLYI Gábor – TÓFALVY Tamás (szerk.): *Zenei hálózatok – Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában* (L'Harmattan, Budapest, 2011) 93–106.

⁷⁴ PAPP: *i. m.* 19.

⁷⁵ Franck REBILLARD: *Le web 2.0 en perspective – Une analyse socio-économique de l'internet* (L'Harmattan, Párizs, 2007) 94–98.

alkotási és művelődési kooperációt, valamint a konstruktív társadalmi párbeszéd megkönnyítését⁷⁶ és az azonnali visszajelzés lehetőségének fontosságát⁷⁷ hangsúlyozva. Ettől azonban részben eltérő módon a közösségi média megjelenése a véleménynyilvánítás szabadságának szempontjából nézett következményeit értékelve kettős természetűnek mondható. Igaz, a társadalmi párbeszéd, a tartalomalkotás, és általában véve az internetes információcsere széles körben lehetővé vált azok számára is, akik nem rendelkeztek elegendő erőforrással egy saját platform fenntartásához – azonban ennek konstruktivitása nem érte el a várt szintet.⁷⁸ Ezt a sokak számára váratlan jelenséget kitűnően tükrözi Zygmunt Bauman lengyel filozófus 2016-ban tett megállapítása, mely szerint: „*A legtöbb ember a közösségi médiát nem azért használja, hogy közös álláspontra jusson másokkal, nem azért, hogy tágabbra nyissa a látókörét, hanem éppen ellenkezőleg, hogy olyan komfortzónát készítsen magának, ahol egyetlen hangként a saját hangjuk visszhangját hallják*”.⁷⁹

A fent vázolt fejlődés hatására tehát a tartalomgyártók körének bővülésével párhuzamosan – vagy épp az által determináltan – szignifikánsan megnőtt a véleménynyilvánítással kapcsolatos visszaélések száma is.⁸⁰ Habár eleinte sokan olyan térnek tartották az internetet, amely nem igényel a hagyományos jogrendszerekhez hasonló jogi korlátokat,⁸¹ a médium elsőprő sebességgel vált napjaink egyik fő kommunikációs eszközévé, ahogy azt már az EJEB is elismerte a *Cengiz kontra Törökország*-ügyben⁸² – s mint ilyen, a visszaélések elkövetésére is ugyanolyan, ill. a sértő közlések nyilvánosságának esetlegesen magasabb foka miatt olykor hatékonyabb teret is biztosít, mint a hagyományosabb kommunikációs eszközök. A védendő társadalmi értékek felébresztették az államok szabályozási igényét – azonban ennek megvalósítása a mai napig sem olyan egyszerű, mint az offline térben.

5. A közösségi média szabályozhatósága

A fentebb leírtakból adódóan kijelenthető, hogy a gyűlöletbeszéddel kapcsolatos eseteket mindig csak az adott eset minden körülményének figyelembevételével lehet eldönteni,⁸³

⁷⁶ GOSZTONYI: *i. m.* 79., 82.

⁷⁷ Dan GILLMOR: *We the Media – Grassroots Journalism by the People, for the People* (O'Reilly Media, Sebastopol, CA, 2004) 236–238.

⁷⁸ GOSZTONYI: *i. m.* 82–83.

⁷⁹ Zygmunt Bauman: „*Social media are a trap*” (interjú, El País, 2016. 01. 25.); GOSZTONYI: *i. m.* 88.

⁸⁰ SZÜTS Tamás: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018) 331.

⁸¹ John Perry BARLOW: *A Declaration of the Independence of Cyberspace* (Davos, 1996); GOSZTONYI: *i. m.* 90–94.

⁸² *Cengiz and Others v Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (EJEB, 2015. 12. 01.) [49].

⁸³ *Jersild v Denmark* App no 15890/89 (EJEB, 1994. 09. 23.) [31].

azonban ennek megvalósíthatósága a mai világban – a közösségi média fentebb kifejtett természetéből adódóan – nem mindig egyértelmű. Mint láhattuk, sokáig abban sem volt konszenzus, hogy az internetre vonatkozniuk kell-e az egyes jogrendszerek „hagyományos” szabályainak. Ugyan mára már bebizonyosodott, hogy az interneten is szükség van normákra,⁸⁴ egyesek sokáig „jogmentes térként”⁸⁵ tekintettek az új médiumra, elutasítva minden elképzelést, amely annak szabályozására irányult.

Az ezen elvet képviselők táborát a szakirodalom *kiberlibertáriánusoknak* nevezi; a gondolati iskola az internetet *sui generis* dimenzióként fogja fel, amelyben annak természeténél fogva lehetetlen az állami szabályozói igény érvényesítése, és legfeljebb az internetes közösségek által alkotott saját szabályok képzelhetők el mint normatív működési keret.⁸⁶ E gondolatmenettel élesen szembeállítható a *kiberpaternalizmus* filozófiája, amely a szabályozást jogszabályok, társadalmi normák, piaci ösztönzők, illetve az egyes digitális szolgáltatások célzott informatikai kialakításának kombinációjával tartja lehetségesnek.⁸⁷

A két gondolati iskola szembenállása kitűnően illusztrálja, hogy az internet-, valamint különösen a közösségimédia-szabályozás egy, a hagyományos jogrendszerénél lényegesen komplexebb rezsím, amit számos ok magyaráz; a jelen dolgozatban ebből három olyan tényező bemutatására vállalkozom, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása szempontjából alapvető jelentőséggel bírnak. Ennek megfelelően az alábbiakban kitérek 1) az online szabályozás szerkezeti sajátosságaira, majd 2) bemutatom a jogalkalmazás tartalommenyiség okozta nehézségeit, végül pedig 3) rámutatok egyes, alapjog-korlátozás szempontjából jelentős, alkotmányos garanciákkal kapcsolatos problémákra.

1. Az internetes jogalkalmazás a szabályozás szerkezetének szempontjából

Elsőként kiemelendő, hogy az internetes tartalmak szabályozása – a kiberlibertáriánusok megállapításainak megfelelően – a normaérvényesítést illetően technikai problémákba ütközik: a jog útjában e téren különböző joghatósági, végrehajtási, illetve felelősségi akadályok állnak.⁸⁸

⁸⁴ Matthias C. KETTEMAN: *The Normative Order of the Internet – A Theory of Rule and Regulation Online* (Oxford University Press, 2020) 37., 64.

⁸⁵ GOSZTONYI: *i. m.* 84.

⁸⁶ David R. JOHNSON – David POST: *Law and Borders – The Rise of Law in Cyberspace* 1392–1393. in *Stanford Law Review* 5/1996. 1367–1402.

⁸⁷ A két gondolati közötti ellentét részletes bemutatására ld. Andrew MURRAY: *Information Technology Law – The Law & Society* (Oxford University Press, 2019) 55–63.

⁸⁸ KOLTAY András: *Az internet mint médium, a sajtószabadság és a demokratikus nyilvánosság – megfontolások az internetes nyilvánosság jövőbeni szabályozása elé* 16. in *Információs társadalom* 4/2014. 13–29.

Amellett, hogy a különböző platformok jogszerű használatának gyakorlati biztosítása nem egyszerűen megoldható kihívást jelent a közösségimédia-szolgáltató cégek számára (akiknek nemcsak érdeke, hanem jogi kötelezettsége is – akár országonként eltérő regulációs rezsimekben⁸⁹ – a jogsértő tartalmak eltávolítása), a szabályozás mikéntje a nemzeti-regionális jogalkotók számára sem szükségképpen egyértelmű. A közösségi média szabályozására különböző megoldások születtek,⁹⁰ melyek az állami ellenőrzéstől az önszabályozásig – azaz az egyes ágazatokba tartozó szereplők általi, autonóm, ugyanakkor jogi kötőerővel nem bíró szabályok megalkotásáig – tartó skálán mozognak, illetve ezek egy sajátos kombinációját, a társszabályozást is alkalmazzák; az utóbbi rezsimek esetén a közhatalom bizonyos, normatív kikényszeríthető szabályozási irányokat határoz meg, amelyeket az önszabályozás tölt ki tartalommal.⁹¹

Ez a relatíve nagyfokú szabályozási autonómia egyfelől azzal magyarázható, hogy a médiaszabályozási célok nem minden esetben jogalkotás útján érhetők el a legmegfelelőbbben; a normakövetés biztosítása egy a médiajoghoz hasonlóan magas szintű hozzáértést igénylő területen könnyebben biztosítható, ha a releváns szakértők önként dolgoznak ki bizonyos szabályokat, még ha azok nem is mindig bírnak jogi kötőerővel. Emellett pedig belátható az is, hogy egy jogszabályi szintű szabályozás bizonyos tárgykörökben túlzottan bürokratikusá tenné a közösségi média szabályozását.⁹² Az ön- és társszabályozás technikai ennek megfelelően ma már közhatalmi elismerést nyernek mind tagállami,⁹³ mind uniós szinten (utóbbiról ld. lentebb).

Elmondható tehát, hogy – az egyes közösségi oldalak közvetítő szerepéből, ill. az internet nyújtotta anonimitásból adódóan – a szabályozás módszertana alapvető különbségeket mutat az offline térben megszokottakhoz képest. A fentebb bemutatott internetszabályozási dilemmát

⁸⁹ Ld. pl. a német *Közösségi médiafelületeken való jogérvényesülés javításáról szóló törvény* egyes, a jogellenes tartalmakat bejelentő panaszok kezelésére vonatkozó előírásait [Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (NetzDG) 3. § (2) bekezdés], ill. az ezek megsértése esetén alkalmazni rendelt szankciókat [uo. 4. §].

⁹⁰ BUKOR Liza: *Az online gyűlöletbeszéd a közösségi média világában* (TDK-dolgozat, ELTE-ÁJK Alkotmányjogi Tanszék, 2018) 16–18.

⁹¹ Rolf H. WEBER–Ulrike I. HEINRICH: *Governance Issues of the new media environment* 94–95. (ld. különösen a 49. lábjegyzetet) in KOLTAY András (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World* (CompLex, Budapest, 2014); CSINK Lóránt – SZIKORA Tamás: *A médiaszabályozás rendszere és formái* 155–157. in *Magyar és európai médiajog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2015) 151–161.

⁹² CSINK – SZIKORA: *i. m.* 155–157.

⁹³ Így pl. a mediaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 8., illetve 202/A. §-aira hivatkozik CSINK – SZIKORA: *i. m.* 156.

a gyakorlatban úgy oldják fel jogalkotók, illetve jogalkalmazók, hogy a néhány, kvázi monopolhelyzetben lévő platformszolgáltatóra állapítanak meg bizonyos szabályokat, amelyek azokat különböző, a felhasználók által betartandó használati szabályzatok meghozatala, illetve moderációs politika folytatása útján érvényesítenek.⁹⁴ Az így létrejövő normatív struktúrában – míg a szabályozó–szabályozott dichotómia az „offline viszonyokban” az esetek többségében jól leírta az állam és a véleménynyilvánításra jogosultak kapcsolatát –, az online keretek között az már háromszereplős: egyfelől ugyan 1) a közösségi oldalak üzemeltetői döntenek el, mi jelenhet meg a platformjaikon, emellett viszont 2) az államok bizonyos normatív igénnyel lépnek fel az üzemeltetőkkel szemben, valamint 3) a jogalanyokra ugyanúgy érvényesek az adott állam jogszabályai, mint az interneten kívül.⁹⁵ Ez a sajátos felállás a gyakorlatban azt eredményezi, hogy a platformszolgáltató *de facto* jogalkalmazói szerepbe kerül,⁹⁶ ugyanakkor – mint alább majd kifejtésre kerül – a szokásos alkotmányos garanciák gyakori hiányával kísérvé.

2. Az internetes jogalkalmazás a tartalom mennyiségének szempontjából

Azonban még amennyiben a jogalkotó a releváns jogokat megfelelően kiegyensúlyozva alakítja is ki a szolgáltatókkal szembeni elvárásokat a szabályozás modelljét, az könnyen akadályokba ütközhet a jogalkalmazás szintjén. Mint fentebb láthattuk, a közösségi média megjelenése alapjaiban változtatta meg a kommunikációs szokásainkat,⁹⁷ új fórumot biztosítva ezáltal a jogsértéseknek is. A különféle, véleménynyilvánítással kapcsolatos visszaélések szerepe az információáramlás addig páratlan gyorsulásának köszönhetően szintén megnőtt, és ennek megfelelően üldözésük is egyre erőforrásigényesebb feladattá vált: egy 2019-es adat szerint például a YouTube-ra naponta 720 000 óra összhosszúságú videót töltenek fel,⁹⁸ mely átszámolva minden nap nagyjából 82,14 évnyi új tartalomnak felel meg. Összehasonlításképp: egy átlagos budapesti nő születéskor várható élettartama ugyanebben az évben 80,21 év volt.⁹⁹

⁹⁴ MURRAY: *i. m.* 71–75.

⁹⁵ Jack M. BALKIN: *Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation* 1188–1189. in *UCD Law Review* 51 (2008) 1149–1210.

⁹⁶ Natasha TUSIKOV: *Chokepoints – Global Private Regulation on the Internet* (California University Press, Oakland, 2017) 49–53.

⁹⁷ SZÜTS Tamás: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018) 33.; Rolf H. WEBER–Ulrike I. HEINRICH: *Governance Issues of the new media environment* in KOLTAY András (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World* (CompLex, Budapest, 2014) 86–89.

⁹⁸ A YouTube saját, sajtótájékoztatón elhangzott jelentése alapján ld. *More Than 500 Hours Of Content Are Now Being Uploaded To YouTube Every Minute* (Tubefilter, 2019. 07. 05.).

⁹⁹ *Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor (2001–2020)* (Központi Statisztikai Hivatal).

Értelemszerűen képtelenség volna elvárni, hogy egy platformbiztosító cég munkatársai minden felkerülő tartalmat előzetesen ellenőrizzenek (a pusztán fizikai korlátok mellett ráadásul az EJEB több ítéletében is kifejtette, hogy egy ilyen általános, előzetes monitorozás veszélyes a demokratikus társadalmakra nézve, és csak indokolt esetekben, a legnagyobb elővigyázatosság mellett alkalmazható),¹⁰⁰ ahogy az is lehetetlen, hogy minden jogellenes tartalom utólag lekerüljön a platformokról.¹⁰¹ Ennek ellenére – legalábbis elvileg – a sajtószabadság mércéit az adatmennyiség nehezen elképzelhető mérete ellenére az interneten közzétett beszédre is alkalmazni kell;¹⁰² a visszaélések folyamatos elkövetését, és ezáltal egyben a moderáció szükségességét pedig kitűnően szemlélteti, hogy csak a YouTube – különböző jelentési mechanizmusok egyidejű igénybevételével – 2019-ben egy nap alatt átlagosan 87 435 videót távolított el felületéről kifogásolható tartalomra hivatkozva.¹⁰³

3. Az internetes jogalkalmazás az alkotmányos garanciák érvényesülésének szempontjából

Könnyen belátható végül, hogy amikor egy adott esetben egy konkrét tartalomról kell eldönteni, hogy jogsértő-e, az internet jogalkalmazója sajátos keresztútba kerül. Egyfelől a jogsértő tartalmak elsöprő mennyisége miatt lehetetlenség lenne elvárni tőle, hogy a nemzeti, ill. regionális alkotmányos hagyományoknak megfelelő módon (pl. az Alaptörvényben lefektetett alapjog-korlátozási követelményeket betartva)¹⁰⁴ döntsön arról, hogy a tartalom szerzője korlátozható-e a véleménynyilvánítási szabadságában az adott tartalom tekintetében. Könnyen előfordulhat tehát, hogy egy adott személy anélkül szenved el a jogkorlátozást, hogy az egyébként – alapos vizsgálat eredményeképp megállapíthatóan – megengedhető volna.

Másrészről viszont a jogalkalmazó adott esetben felelőssé válhat azért is, ha nem tesz semmit (vagy eleget) annak érdekében, hogy mások jogait megóvja (ez pedig könnyen túlszabályozáshoz vezethet).¹⁰⁵ A szolgáltatókat ugyanis nehezen túlbecsülhető felelősség is terheli a jogsértő tartalmak eltávolítása tekintetében; ezt kitűnően illusztrálja például az a – dolgozat írásakor folyamatban lévő – panasz eljárás,¹⁰⁶ mely a Facebookot is üzemeltető Meta

¹⁰⁰ 'Prior restraints' and freedom of expression: the necessity of embedding procedural safeguards in domestic systems (Európa Tanács, 2018) 1.

¹⁰¹ Mark Zuckerberg: *The Internet needs new rules. Let's start with these four areas* (olvasói levél, The Washington Post, 2019. március 30.).

¹⁰² KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság* (Wolters Kluwer, Budapest, 2019) 39.

¹⁰³ *Number of videos removed from YouTube worldwide from 4th quarter 2017 to 2nd quarter 2022* (Statista, 2017–2022).

¹⁰⁴ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

¹⁰⁵ *Delfi AS v Estonia App no 64569/09* (EJEB, 2015. 06. 16.) [162].

¹⁰⁶ *Rohingya refugees supported by Victim Advocates International v Facebook* (OECD Irish National Contact Point, benyújtás dátuma: 2021. 12. 09.).

ellen folyik a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet ír kapcsolattartó pontja előtt, és amelynek keretében a szisztematikus kivégzések sorát elszenvedő mianmari rohingya kisebbséget képviselő jogvédő szervezet azzal érvel, hogy a *Facebook* nem megfelelő moderációja jelentős szerepet töltött be az említett jogsértéseket eredményező gyűlölethullám terjedésében.

A tartalmak el (nem) távolításához fűződő döntési kényszerhelyzetet azonban túlnyomórészt nem hivatásos emberi jogi szakjogászok oldják fel (és ez aligha lehetne másként), amely további okot adhat arra, hogy megkérdőjeleződjön az alkotmányos alapelvek internetes térben való maradéktalan érvényesülése.¹⁰⁷

III. Gyűlöletbeszéd a közösségi médiában

Látható tehát, hogy mind az offline gyűlöletbeszéd, mint a közösségi média általában vett szabályozásával kapcsolatban merülnek fel problémák. Jogosan merül fel ezért a kérdés, hogy hogyan küzdenek meg tehát a jogalkotók, illetve jogalkalmazók e két problémakör kombinációja által felvetett kihívásokkal, amikor az online gyűlöletbeszéd ellen küzdenek; az alábbiakban erre a kérdésre igyekszem válaszolni, a szabályozás különböző szintjeinek elemzésével.

6. A gyűlöletbeszéd mai szabályozása a közösségi médiában

1. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

Habár az EJEB még nem rendelkezik kiforrott esetjoggal kifejezetten közösségi médiára posztolt gyűlöletbeszéddel kapcsolatban,¹⁰⁸ mindenképpen kiemelendő joggyakorlatából a *Delfi AS kontra Észtország*-ügy, melyben a bíróság egy internetes hírportál egyik cikkének komment szekciójában közzétett, nyilvánvalóan gyűlöletkeltő felhívások vonatkozásában vizsgálta a tagállami bíróságok ítéleteinek összeegyeztethetőségét az EJEE-vel. A Delfi azért fordult az EJEB-hez, mert az észt bírói fórumok megállapították a gyűlöletbeszéd által sértett féllel szembeni felelősségét, valamint sérelemdíj fizetésére kötelezték. Az EJEB az ügyben úgy ítélte meg, hogy Észtország nem sértette meg az EJEE 10. cikkét, ugyanis 1) habár maga a cikk

¹⁰⁷ GOSZTONYI Gergely: *i. m.* 181.

¹⁰⁸ Jan OSTER: *European and International Media Law* (Cambridge University Press, 2017) 219.

nem volt sértő, a Delfi érdemi ellenőrzési képességgel rendelkezett a kommentek felett, aktívan felszólítva az olvasókat véleményük ilyen módon történő kifejtésére, ezenfelül pedig 2) a kommentelőket – anonimitásuk miatt – nem lehetett felelősségre vonni, 3) a hírportál nem távolította el rögtön a gyűlöletbeszédnek minősülő kommenteket, illetve 4) a kérelmezőre kiszabott szankció kifejezetten enyhe volt. Az ítéletet többen kritizálták, többek közt annak a konkrét eseten túl nem mutató indokolási jellege miatt, azonban normatív jelentősége talán hasonlóan szűkkörű marad az imént említett négyes feltételrendszer együttes előfordulásának relatív ritkasága miatt.¹⁰⁹

2. Az Európai Unió E-kereskedelmi irányelve

Áttérve az Európai Unió jelenleg hatályos szabályozási rendszerére, a közösségi médiaplatformokra posztolt gyűlöletbeszéd tekintetében releváns normákat az elektronikus kereskedelemről szóló (E-ker.) irányelv tartalmazza.¹¹⁰ Fontos kiemelni, hogy – bár az irányelv tárgyi hatálya az alábbiakban kifejtetteknek megfelelően a gyűlöletbeszédnek minősülő jogellenes tartalmakra is kiterjed – az E-ker. irányelv ennél jóval átfogóbb szabályozást biztosít, amennyiben elsősorban az a célja, hogy harmonizáljon bizonyos, *információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokra* vonatkozó tagállami szabályokat az uniós belső piac megfelelő működése érdekében.¹¹¹ Az irányelv a közösségi médiaplatformokon elkövetett gyűlöletbeszéd vonatkozásában két okból bír relevanciával: egyrészt mert normatív módon rendezi a közvetítő szolgáltatók felelősségét a platformjaikra posztolt tartalmakért, másrészt pedig megteremt a jogi alapját egy kifejezetten gyűlöletbeszédre vonatkozó, azonban jogi kötőerővel nem bíró magatartási kódex megalkotásának.

Az irányelv alkalmazásában közvetítő szolgáltatónak az az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó természetes vagy jogi személy minősül, aki, illetve amely „egyszerű továbbítást”, „gyorsítótárban való rögzítést” vagy „tárhelyszolgáltatást” biztosít a szolgáltatását igénybe vevő személyeknek.¹¹² A közösségimédia-szolgáltatók a legutolsó kategóriába sorolhatók,¹¹³ így az ő felelősségükre főszabály szerint az az elv vonatkozik, mely

¹⁰⁹ Uo. 238–241.

¹¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

¹¹¹ E-ker. irányelv 1. cikk.

¹¹² Uo. 2. cikk b) pont, valamint a 12–14. cikkek.

¹¹³ BARTÓKI-GÖNCZY Balázs – POGÁCSÁS Anett: *A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása* 656. in KOLTAY András – NYAKAS Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2015) 652–670.

szerint a szolgáltatót nem terheli felelősség a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére tárolt információért (tehát például a Metát egy felhasználó által közzétett Facebook-posztért), feltéve ha a szolgáltatónak nincsen tudomása jogellenes információról, illetve ha – a jogellenes információról való tudomásszerzés esetén – haladéktalanul intézkedik annak eltávolításáról vagy hozzáférhetetlenné tételéről;¹¹⁴ az ehhez kapcsolódó eljárási szabályokat azonban az irányelv szerint akár a tagállamok is meghatározhatják.¹¹⁵

További fontos rendelkezése az irányelvnek, hogy – a vonatkozó EJEB-elvekkel összhangban – kifejezetten kimondja, hogy a közvetítő szolgáltatók nem kötelezhetők az általuk továbbított vagy tárolt információk nyomon követésére, vagy ezen tartalmak jogellenes információk keresése érdekében történő általános monitorozására.¹¹⁶ Az irányelv ugyanakkor meghagyja annak lehetőségét, hogy speciális esetekben a tagállami közigazgatási hatóságok bizonyos tartalmak levételére vagy a jogsértő információval kapcsolatos adatszolgáltatásra¹¹⁷ kötelezhessék a szolgáltatókat. Az ilyen kötelezettségek elmulasztásáért kiszabható szankciók megállapításának jogát az irányelv a tagállamok kezébe adja;¹¹⁸ így például az irányelvet a magyar jogba átültető 2011. évi CVIII. törvény úgy rendelkezik, hogy a büntetőeljárás során az elektronikus adat hozzáférhetetlenné tételében nem kellően együttműködő tárhelyszolgáltató meghatározott feltételek fennállása esetén rend-, illetve pénzbírsággal sújtható.¹¹⁹

3. A jogellenes online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex

A gyűlöletbeszéd elleni uniós fellépés kapcsán kiemelkedő jelentőséggel bír ezenfelül *A jogellenes online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex* (a továbbiakban: CoC).¹²⁰ A CoC egy, az Európai Bizottság, illetve a Facebook, a Twitter, a YouTube és a Microsoft által 2016 májusában megalkotott, jogi kötőerővel nem bíró megállapodás. A CoC létrejöttének jogi alapja az E-ker. irányelv, mely kifejezetten rögzíti a Bizottság és a tagállamok ösztönző szerepét az irányelv rendelkezései betartásához hozzájáruló különböző magatartási kódexek kidolgozásában.¹²¹ A CoC értelmében az információs

¹¹⁴ E-ker irányelv 14. cikk (1) bekezdés.

¹¹⁵ Uo. 14. cikk (3) bekezdés.

¹¹⁶ Uo. 15. cikk (1) bekezdés.

¹¹⁷ Uo. 14. cikk (3) bekezdés.

¹¹⁸ Uo. 20. cikk.

¹¹⁹ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről 12/A. § (5) bekezdés.

¹²⁰ A jogellenes online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex (Európai Bizottság, 2016. 06. 30.).

¹²¹ E-ker. irányelv 16. cikk (1) bekezdés a) pont.

vállalatok egy sor nyilvános kötelezettségvállalást tettek az online gyűlöletbeszéd visszaszorítása céljából, melyeket az alábbiakban összefoglaló jelleggel mutatok be, majd rátérek a dokumentum gyakorlati átültetésének értékelésére.

Fontos kiemelni, hogy a CoC kizárólag a *jogellenes gyűlöletbeszédre* nézve tartalmaz vállalásokat, amit az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló, 2008. november 28-i 2008/913/IB kerethatározatában foglalt fogalommeghatározáshoz köt. Ennek megfelelően a kódex gyűlöletbeszéd-fogalma a nyilvánosság előtt erőszakra vagy gyűlöletre uszítás faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek csoportjával vagy e csoport valamely tagjával szemben.¹²²

A kötelezettségvállalások túlnyomó része a CoC alkalmazásában általános jelleggel megfogalmazott rendelkezésekben manifesztálódik, amelyek részletszabályokba ültetése – valamint egyes esetekben bizonyos fogalmak tartalommal való kitöltése is – a vállalatokra van bízva. Ezek szerint a vállalatok a CoC alapján kötelesek olyan világos és hatékony eljárásokat létrehozni, amelyekkel biztosítható, hogy a jogellenes gyűlöletbeszédnek minősülő tartalmakat észlelő felhasználók bejelentést tehessenek a vállalatoknak. A vállalatok ezután – külön e célra alkalmazott, moderátorokból álló csapatok útján – kötelesek e bejelentések többségét egy napon belül megvizsgálni, illetve amennyiben a bejelentett tartalom gyűlöletbeszédnek minősül, eltávolítani azt a platformról, vagy egyéb módon meggátolni az ahhoz való hozzáférést a platform felhasználói számára. A CoC ezenfelül tartalmaz bizonyos rendelkezéseket az ún. *gyűlöletkeltő retorikával és az általa okozott előítéllettel szemben fellépő független üzenetek* (az angol nyelvű szöveg megfogalmazásában: *independent counter-speech*) vonatkozásában is, amely a dokumentum szerint hatékony módja a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemnek. A magatartási kódex ugyan nem ad definíciót erre a kifejezésre, azonban ilyennek értékelhető például a 2019-es európai parlamenti választások idején a #WeDeserveBetter hashtag alatt futtatott, pluralizmust és toleranciát szorgalmazó hirdetéskampány,¹²³ a Microsoft szakértői agytrösztökkel való társulása eredményeként, azonos céllal megjelent hirdetések a Bing nevű

¹²² A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről 1. cikk (1) bekezdés a) pont; CoC 1.

¹²³ *Progress on combating hate speech online through the EU Code of conduct 2016–2019* (az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2019. 09. 27.) 5.

keresőoldalon,¹²⁴ vagy a YouTube azon intézkedése, hogy a dezinformációval megvalósított gyűlöletbeszédnek minősülő tartalom megtekintése esetén az érintett felhasználó számára több olyan videót javasol a szolgáltatás kezdőlapján, amelyek a valódi tények kontextusába helyezhetik számára az imént befogadott hamis információkat.¹²⁵

További fontos eleme a CoC-vel vállalt kötelezettségek listájának, hogy erősen hagyatkozik a *civil társadalmi szervezetek* által kifejtett segítő tevékenységre. A vonatkozó vállalás szerint a vállalatoknak ösztönözniük kell a szakértőket – különös tekintettel a civil társadalmi szervezetekre – a jogellenes gyűlöletbeszédnek minősülő tartalmak észlelésének bejelentésére, és partnerségi együttműködést kell folytatniuk bizonyos szervezetekkel annak érdekében, hogy azok betölthessék a „megbízható bejelentő” szerepét. Utóbbi fogalomra a dokumentum szintén nem ad meghatározást, de alatta olyan bejelentőt kell érteni, akinek bejelentéseit a vállalatok prioritásként kezelik. Az információs vállalatoknak ezenfelül a gyűlöletkeltő retorikával szemben fellépő független üzenetek terén is együtt kell működniük a civil társadalmi szervezetekkel.

Utolsó pontjaként a magatartási kódex azt is rögzíti, hogy a Bizottság további vállalatokat is ösztönöz a CoC-hez történő csatlakozásra; ezt a szerepét a Bizottság sikeresen be is töltötte, amennyiben a megalkotása óta jelentősen bővült a kódexhez csatlakozó vállalatok száma. A kezdeti négy vállalaton kívül az elmúlt években több vállalat is csatlakozott a magatartási kódexhez. Habár a releváns uniós tájékoztató oldal némileg kétértelműen fogalmaz a csatlakozó vállalatok vonatkozásában,¹²⁶ azonban a CoC megvalósulását vizsgáló jelentésekkel [erről bővebben ld. a következő bekezdést] összevetve megállapítható, hogy mára az Instagram, a Snapchat, a Dailymotion, a Jeuxvideo.com, illetve a TikTok is részesei¹²⁷ a magatartási kódexnek (még ha a gyűlöletbeszéd ritka előfordulása miatt egyes platformok teljesítményét nem is vizsgálják érdemben). A két legújabb részes platform – a Viber és a Twitch – 2022-ben jelentette be csatlakozását a CoC-hez.

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ *How YouTube protects our community from hate speech* (YouTube, 2021. 10. 12.).

¹²⁶ *The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online – The robust response provided by the European Union* (az Európai Bizottság hivatalos honlapja). A bizottsági honlapon az „in the course of 2018, [3 companies] took part to [sic!] the Code of Conduct” fordulat szerepel.

¹²⁷ Ezenfelül a tájékoztató honlap említést tesz a *Linked* nevű platform 2021-es csatlakozásáról is – e helyen a LinkedIn oldal nevét tüntették fel hibásan, ld. a Reuters újságcikkét: Foo Yun CHEE: *LinkedIn signs up to EU code against online hate speech* (Reuters, Brüsszel, 2021. 06. 25.).

Ugyan a kötelezettségvállalások betartása önmagában nem kikényszeríthető, a CoC-ben a médiaszolgáltatók azt is vállalták, hogy civil szervezetekkel együttműködésben rendszeresen értékelik az informatikai vállalatok által tett vállalások implementációját, illetve azok hatását.¹²⁸ A dolgozat megírásáig ennek megfelelően hat jelentés (illetve egy összefoglaló) készült, amelyben az önként vállalt kötelezettségek teljesülését számszerűsítették, azonos vizsgálati módszertannal.

Mivel a dokumentum nem helyez kilátásba szankciókat a nem megfelelő teljesítmény esetére, jogosan merülhetnek fel aggályok a vállalatok elszántságát illetően, azonban a jelentéseket szemügyre véve megállapítható, hogy az eredmények kifejezetten pozitív képet mutatnak; a legfontosabb mérföldkőnek talán az mondható, hogy az egy napon belül elbírált bejelentések aránya a kezdeti átlagos 40%-ról több, mint ennek duplájára, 81%-ra nőtt,¹²⁹ az értesítések számának általánosan növekvő tendenciájának,¹³⁰ valamint annak ellenére, hogy a dokumentum csupán arra tartalmazott vállalást, hogy a szolgáltatók a bejelentések *többségét* vizsgálják felül 24 órán belül.¹³¹ A jelentések ezenfelül kifejezett pozitívumként értékelik a jelentett tartalmak eltávolítási rátájának növekedését is, kiemelve azonban, hogy – mivel a határeseteknek minősülő tartalmak miatt nem volna szerencsés a 100%-os eredményre való törekvés.¹³²

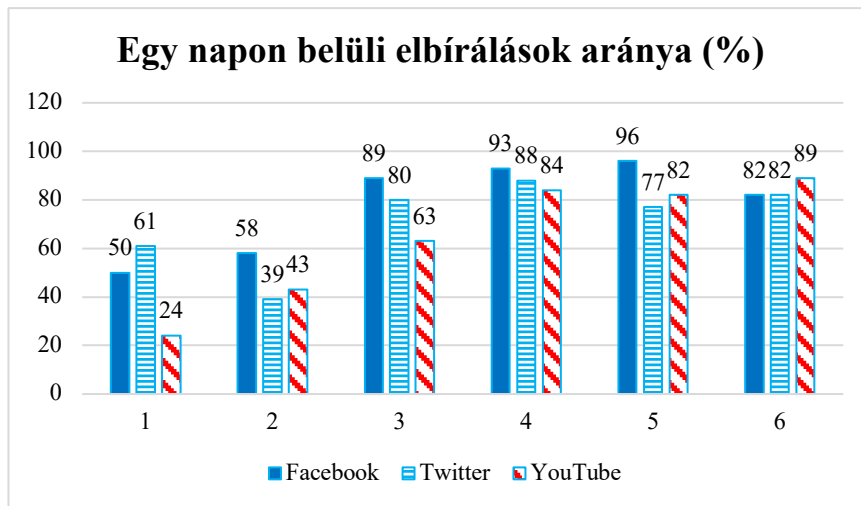
¹²⁸ CoC 4.

¹²⁹ Igaz, a két adatnál más-más volt a CoC-ben részes platformok száma; az elsőnél érdemben három platform eredményeit összesítették, a másodiknál viszont már hatét. Ha azonban a hatodik jelentés adatai alapján súlyozott átlagot számolunk az eredetileg is vizsgált három platform teljesítményéből, hasonló – sőt, valamivel magasabb – számot kaphatunk (83%).

¹³⁰ Ld. különösen a Facebooknak tett bejelentések számát: *Results of the 1st–3rd monitoring exercises; Factsheets – 4th–6th monitoring rounds of the Code of Conduct* (az Európai Unió Bizottsága, 2016. 12. – 2021. 10.).

¹³¹ CoC 2.

¹³² *Progress on combating hate speech online through the EU Code of conduct 2016–2019* (az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2019. 09. 27.) 5.

Saját ábra a hat jelentésben¹³³ szereplő adatok összesítésével. Az értékek egész számra kerekítettek.

4. Közösségi alapelvek

A közösségi médiaplatformok elterjedésével gyakorlattá vált, hogy az egyes szolgáltatók előre közzéteszik moderálási alapelveiket, minden felhasználó számára jól elérhető módon rögzítve, hogy milyen tartalmak feltöltése esetén számíthatnak a médiaszolgáltató moderációs közbelépésére. Az ilyen típusú szabályozás jellegének szemléltetéséhez kitűnő példa lehet a Facebook vonatkozásában hatályos moderációs szabályok bemutatása: „A Facebook közösségi alapelvei határozzák meg, hogy mi megengedett a Facebookon, és mi nem”;¹³⁴ valamint a gyűlöletbeszédre vonatkozó definíciós rendelkezés: „a gyűlöletbeszéd közvetlenül támad embereket [...] általunk védett tulajdonságként meghatározott szempontok (faji hovatartozás, etnikai származás, nemzetiség, fogyatékoság, vallási hovatartozás, kaszt, nemi irányultság, nem, nemi identitás, illetve súlyos betegség) alapján”.¹³⁵

A fenti példából jól látható, hogy a Facebookéhoz hasonló szabályozó eszközök megalkotásukat és alkalmazásukat tekintve egyedülálló normáknak tekinthetők. Mint fentebb is bemutattam, ilyenkor a szabály címzettje sajátos jogi helyzetbe kerül, ugyanis alapvető jogait egy magánaktus alapján, lényeges tartalmukat érintve korlátozzák, a szabályalkotó diszkréciója szerint. Különösen érdekes alkotmányjogi kérdéseket vet fel az, hogy a gyűlöletbeszéd definíciója körüli problematika ellenére a médiaplatformok saját szabályzatai mégis egyértelmű

¹³³ Results of the 1st–3rd monitoring exercises; Factsheets – 4th–6th monitoring rounds of the Code of Conduct (Európai Bizottság, 2016. 12. – 2021. 10.).

¹³⁴ A Facebook közösségi alapelvei (Meta Transparency Center).

¹³⁵ Szabályzatok részletei – Gyűlöletbeszéd (Meta Transparency Center).

fogalommeghatározást adnak, amely alapul szolgál a felhasználók irányába történő jogkorlátozásoknak.

Természetesen bizonyos mértékben minden közösségimédia-szolgáltató cég hozhat szabályokat szabad vállalkozáshoz fűződő jogának gyakorlása körében. A közösségi szabályzatok ugyanakkor olyan, szerződéses jellegű dokumentumok, amelyek érvényesítése a felhasználók alapvető jogait is gyakran érinti, ezért a joggyakorlat gyakran még egyes államokon belül is eltérő abban, hogy mekkora szabadságot élvezhessen egy-egy szolgáltató a szabályzatok megalkotásakor. A közösségi szabályzatok megléte mindazonáltal elengedhetetlen a kellő kiszámíthatóságot biztosító moderációs politika folytatásához, még ha érvényesítésük a klasszikus alkotmányjogi szempontokat figyelembe véve olykor meg is kérdőjelezhető.¹³⁶

IV. Hogyan tovább?

7. Kitekintés: a DSA elképzelése a gyűlöletbeszéd jövőbeli korlátozására

Jól látható tehát, hogy az internetes gyűlöletbeszéd szabályozhatósága több ponton is nehezen megoldható dilemmát tár az internetes gyűlöletbeszéd által felvetett kérdéseket vizsgáló szemé elé. Jogosan merül fel tehát a kérdés: hogyan tovább? Napjainkban több kísérlet is folyamatban van az internetes tartalomszabályozás reformjára, ezek közül most – összefoglaló jelleggel – az Európai Parlament és a Tanács 2022. október 27-én közzétett rendeletét, a *Digital Services Act*et mutatom be.¹³⁷

A rendeleti formában meghozott uniós aktus hatálya kiterjedne minden olyan digitális szolgáltatóra, amelynek felhasználóinak szék- vagy lakóhelye az Unióban található;¹³⁸ emellett – a nagyobb felhasználói bázissal járó nagyobb kárpotenciál miatt – speciális szabályok

¹³⁶ BAYER Judit: *Rights and Duties of Online Platforms* 31–33., 44. in Judit BAYER – Bernd HOLZNAGEL – Päivi KORPISAARI – Lorna WOODS (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation – Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe* (Nomos, Baden-Baden, 2021) 25–45.; Szerzői interjú PAPP János Tamással, a PPKE-JÁK megbízott oktatójával (Budapest, 2022. 10. 27.).

¹³⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet, a továbbiakban: DSA).

¹³⁸ DSA 1. cikk (3) bekezdés.

vonatkoznának az EU-n belül legalább 45 millió aktív felhasználónak szolgáltatást nyújtó platformokra.¹³⁹

A rendelet részletszabályainak bemutatása előtt fontos kiemelni, hogy habár a rendeletnek vannak a gyűlöletbeszéd szempontjából releváns rendelkezései, a rendelet – csakúgy, mint az E-ker. irányelv – nem kifejezetten a gyűlöletbeszéd visszaszorítását célozza, hanem sokkal inkább bizonyos eljárási keretek megteremtését a digitális szolgáltatások jogszerű működésének javítása érdekében,¹⁴⁰ valamint a célból, hogy növelje a demokratikus társadalom rálátását a platformok működésébe, transzparensbé téve az őket üzemeltető cégek által folytatott moderálási és tartalomszabályozási politikákat.¹⁴¹

Az átláthatóság jegyében a rendeletjavaslat tájékoztatási kötelezettséget ír elő a szolgáltatók részére, akik a moderálási döntéseik mögötti okokat, és az elérhető jogorvoslati lehetőségeket minden esetben kötelesek lennének közölni a döntés által érintett féllel. Ezenfelül a szolgáltatóknak indokolt kérésre hozzáférést kellene biztosítaniuk a platformokat működtető algoritmusokhoz független kutatók részére.¹⁴²

A jogellenes tartalmak – így például a gyűlöletbeszéd – eltávolítását a rendeletjavaslat a szakértelemmel rendelkező, tagállami hatóságok által kijelölt, objektíve eljárni képes, ún. megbízható bejelentők (*trusted flaggers*) bevonásával könnyítené, akik így bizonyos értelemben kvázi moderátorként segítenék a hivatásos személyzet munkáját,¹⁴³ ezzel mintegy kötelező szintre emelve a CoC már bemutatott vonatkozó szabályait. A bejelentés a jelenleg alkalmazott *Notice and Take-Down System (NTDS)*¹⁴⁴ helyett az ún. *Notice and Action Mechanism (NAM)* elvei alapján történne, melynek keretében a jogellenes tartalmat észlelő felhasználóknak egy négyelemű bejelentést¹⁴⁵ kellene eljuttatniuk a szolgáltatókhoz, akiknek

¹³⁹ DSA 25. cikk.

¹⁴⁰ Szerzői interjúk (PAPP, BARATA).

¹⁴¹ Dušan V. POPOVIĆ: *Freedom of Expression on Social Networks – An International Perspective* 291. in Marcin WIELEC (szerk.): *The Impact of Digital Platforms and Social media on the Freedom of Expression and Pluralism – Analysis on Certain Central European Countries* (Ferenc Mádl Institute of Comparative Law – CEA Publishing, Budapest–Miskolc, 2021) 277–310.

¹⁴² DSA 31. cikk (2) bekezdés.

¹⁴³ DSA 19. cikk (1)–(2) bekezdések.

¹⁴⁴ Az NTDS értelmében a szolgáltatónak a jogellenes tartalmat az arról szóló bejelentés után el kell távolítania a platformjáról. A rendszerrel kapcsolatos főbb aggályokra összefoglaló jelleggel ld. Juan LONDOÑO: *Content Moderation Using Notice and Takedown Systems: A Paradigm Shift in Internet Governance* (American Action Forum, 2021. 11. 08.).

¹⁴⁵ 1. jogellenesség indokolása; 2. jogszerűtlen tartalom helyének pontos meghatározása; 3. bejelentő neve és e-mail címe; 4. jóhiszeműségi nyilatkozat [DSA 14. cikk (2) bekezdés].

időben, tárgyilagosan eljárva kellene döntenünk az értesítésről, a fentebb említett tájékoztatási kötelezettség követelményeit is szem előtt tartva.¹⁴⁶

Fontos kiemelni végül, hogy a rendelet előírásainak való nem megfelelés komoly szankciókat vonhat maga után: a DSA alapján ilyenkor a Bizottság az adott szolgáltató előző pénzügyi év teljes árbevételének 6%-ának megfelelő bírságot is kiszabhatja.¹⁴⁷ A rendeletjavaslat elfogadása számos előnnyel járhat a digitális szolgáltatások minőségének javítása szempontjából, kérdésként merülhet fel azonban, hogy vajon megfelelő lépés-e a jogellenes tartalmak platformon maradására ekkora büntetést kilátásba helyezni – a szolgáltatók ugyanis a profitmaximalizálás jegyében könnyen abba a hibába eshetnek, hogy a bírságokat elkerülendő még olyan tartalmakat is eltávolítanak, amelyek egyébként jogszerűek, ha első ránézésre ellentmondásosak is.¹⁴⁸

8. Konklúzió, de lege ferenda javaslat

Összefoglalásként elmondható tehát, hogy az internetszabályozás problémája sokoldalú és komplex kérdést jelent a nemzeti, ill. regionális jogalkotók számára. Mára világos, hogy az internet *laissez-faire* megközelítése hatalmas veszélyeket hordoz magában, és a közelmúltban kezdődő reformtendenciák a helyes irányba mutatnak – továbbra is kérdéses marad azonban, hogy hol található meg az alul-, ill. túlszabályozás közötti egyensúly, és hogy milyen hozzáállás segíti elő a leginkább az információcsere facilitálását oly módon, hogy ezzel egyidőben minél kevesebb felhasználó váljon emberi jogi jogsértések áldoztatává.

Az elmúlt években annak lehettünk tanúi, hogy a nemzetközi közösség mind lokális, mind regionális szinten jelentős és sokoldalú lépéseket tett a szabályozás kifinomultságának javítása irányába, mind jogi, mind jogon kívüli eszközökhöz folyamodva. Habár a helyzet további javítása olyan kompetenciákat igényelhet, amelyekkel – informatikai képesítés hiányában – nem rendelkezem, felismerve a CoC, illetve az önszabályozás jelentőségét, az alábbi javaslatot fogalmazom meg:

A CoC gyűlöletkeltő retorikával szemben fellépő üzenetekre vonatkozó rendelkezéseinek részletezetlensége, illetve differenciálatlansága potenciálisan kiaknázatlan előnyöket rejt

¹⁴⁶ DSA 14. cikk (6) bekezdés.

¹⁴⁷ DSA 42. cikk (3) bekezdés.

¹⁴⁸ Erre a gondolatra, ill. a DSA bemutatására átfogó jelleggel is ld. GOSZTONYI: *i. m.* 146–150.

magában. Politikatudományi kutatások bizonyították, hogy a gyűlöletkeltő retorikával szemben egyéni szinten, a gyűlöletbeszédet elkövető egyénnel történő közvetlen kapcsolatfelvétel és diskurzus még akkor is jelentős mértékben szolgálhatja az ilyen magatartást tanúsítók vonatkozásában a „speciális prevenciók célokát”, ha a kapcsolatfelvevő nincs közvetlen ismeretségben a gyűlöletbeszédet elkövetővel.¹⁴⁹ Az együttműködést ennek megfelelően álláspontom szerint megérné kiterjeszteni az ezen kutatásokhoz hasonló interakciók folytatására is.

¹⁴⁹ Ld. pl. Alexandra A. SIEGEL – Vivienne BADAAN: *#No2Sectarianism: Experimental Approaches to Reducing Sectarian Hate Speech Online* 850–853. in *American Political Science Review* 3/2020. 837–855.; Joshua L. Kalla – David E. BROCKMAN: *Reducing Exclusionary Attitudes through Interpersonal Conversation: Evidence from Three Field Experiments* 422–423. in *American Political Science Review* 2/2020. 410–425.

Irodalomjegyzék

Nemzeti jogszabályok és bírósági határozatok

30/1992. (V. 26.) AB határozat

165/2011. (XII. 20.) AB határozat

1878. évi V. törvénycikk – *a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről*

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről [1992. április 1. és május 25. között hatályos időállapot]

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (NetzDG)

Kúria Pfv. 20636/2016/4.

Magyarország Alaptörvénye

Az Európai Unió jogszabályai és önszabályozási vonatkozású dokumentumai

A jogellenes online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex (az Európai Unió Bizottsága, 2016. 06. 30.)

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-counteracting-illegal-hate-speech-online_en

A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről (2008)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32008F0913>.

Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv) (2000)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet, DSA)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R2065&from=EN#d1e1931-1-1>

Progress on combating hate speech online through the EU Code of conduct 2016–2019 (az Európai Unió Tanácsa, Brüsszel, 2019. 09. 27.)

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/assessment_of_the_code_of_conduct_on_hate_speech_on_line_-_state_of_play_0.pdf

The EU Code of conduct on countering illegal hate speech online – The robust response provided by the European Union (az Európai Bizottság hivatalos honlapja)

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online_en

Nemzetközi szerződések

Emberek és Népek Jogainak Afrikai Chartája

Emberi Jogok Amerikai Egyezménye

Emberi Jogok Európai Egyezménye, kihirdette: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, kihirdette: 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

Tanulmányok

Jack M. BALKIN: *Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation* in *UCD Law Review* 51 (2018) 1149–1210.

<http://hdl.handle.net/20.500.13051/4699>

BUKOR Liza: *Az online gyűlöletbeszéd a közösségi média világában* (TDK-dolgozat, ELTE-ÁJK Alkotmányjogi Tanszék, 2018)

https://nmhh.hu/dokumentum/203055/Bukor_Liza_Az_online_gyuloletbeszed_a_kozosseg_i_media_vilagaban.pdf

David R. JOHNSON – David POST: *Law and Borders: The Rise of Law in Cyberspace* in *Stanford Law Review* 5/1996. 1367–1402.

Joshua L. KALLA – David E. BROCKMAN: *Reducing Exclusionary Attitudes through Interpersonal Conversation: Evidence from Three Field Experiments* in *American Political Science Review* 2/2020. 410–425.

<https://doi.org/10.1017/S0003055419000923>

KOLTAY András: *Az internet mint médium, a sajtószabadság és a demokratikus nyilvánosság – megfontolások az internetes nyilvánosság jövőbeni szabályozása elé* in *Információs társadalom* 4/2014. 13–29.

PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében* (doktori értekezés, PPKE–JÁK, Budapest, 2021)

Alexandra A. SIEGEL – Vivienne BADAAN: *#No2Sectarianism: Experimental Approaches to Reducing Sectarian Hate Speech Online* in *American Political Science Review* 3/2020. 837–55.

<https://doi.org/10.1017/S0003055420000283>

Szakkönyvek és könyvfejezetek

Andrew MURRAY: *Information Technology Law – The Law & Society* (Oxford University Press, 2019)

BARTÓKI-GÖNCZY Balázs – POGÁCSÁS Anett: *A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása* in KOLTAY András – NYAKAS Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2015) 652–70.

BAYER Judit: *Rights and Duties of Online Platforms* in Judit BAYER – Bernd HOLZNAGEL – Päivi KORPISAARI – Lorna WOODS (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation – Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe* (Nomos, Baden-Baden, 2021) 25–45.

doi.org/10.5771/9783748929789

CSINK Lóránt (szerk.): *Alapjogi kommentár – az alkotmánybírósági gyakorlat alapján* (Novissima, Budapest, 2021)

CSINK Lóránt – SZIKORA Tamás: *A mediaszabályozás rendszere és formái* in KOLTAY András – NYAKAS Levente (szerk.): *Magyar és európai médiajog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2015) 151–61.

DOJCSÁK Dalma – SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – VISSY Beatrix: *Alapjogi tanok I.* (HVG-ORAC, Budapest, 2021)

GELEGONYA Edina: *Ez nem az a tizenöt perc – Önreprezentáció a YouTube-on, illetve az ehhez kötődő népszerűség működési mechanizmusa és hálózati kontextusa* 96. in KACSUK Zoltán –

- VÁLYI Gábor – TÓFALVY Tamás (szerk.): *Zenei hálózatok – Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában* (L'Harmattan, Budapest, 2011)
- Dan GILLMOR: *We the Media – Grassroots Journalism by the People, for the People* (O'Reilly Media, Sebastopol, CA, 2004)
- GOSZTONYI Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig – A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása* (Gondolat, Budapest, 2022)
- Robert A. KAHN: *Miért tiltják az európaiak a gyűlöletbeszédet? – Vita Karl Loewenstein és Robert Post között* in KOLTAY András (szerk.): *A gyűlölet szabadsága – amerikai és európai perspektívák* (Wolters Kluwer, Budapest, 2016)
- Matthias C. KETTEMAN: *The Normative Order of the Internet – A Theory of Rule and Regulation Online* (Oxford University Press, 2020)
- KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság* (Wolters Kluwer, Budapest, 2019)
- John MUSSER – Tim O'REILLY – O'Reilly Radar Team: *Web 2.0 Principles and Best Practices* (O'Reilly Media, Sebastopol, CA, 2007)
- Jan OSTER: *European and International Media Law* (Cambridge University Press, 2017)
- Jan OSTER: *Media Freedom as a Fundamental Right* (Cambridge University Press, 2015)
- KENDE Tamás – NAGY Boldizsár – SONNEVEND Pál – VALKI László (szerk.): *Nemzetközi jog* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018)
- Dušan V. POPOVIĆ: *Freedom of Expression on Social Networks – An International Perspective* 291. in Marcin WIELEC (szerk.): *The Impact of Digital Platforms and Social Media on the Freedom of Expression and Pluralism – Analysis on Certain Central European Countries* (Ferenc Mádl Institute of Comparative Law – CEA Publishing, Budapest–Miskolc, 2021)
- Franck REBILLARD: *Le web 2.0 en perspective – Une analyse socio-économique de l'internet* (L'Harmattan, Párizs, 2007)
- SOMODY Bernadette – SZABÓ Máté Dániel – VISSY Beatrix – DOJCSÁK Dalma: *Alapjogi tanok II. – Alapjogi esetek* (HVG-ORAC, Budapest, 2021)
- SZÜTS Tamás: *Online – Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei* (Wolters Kluwer, Budapest, 2018)
- TRÓCSÁNYI Sára: *A kommunikáció jogi alapjai* (Osiris, Budapest, 2004)
- Natasha TUSIKOV: *Chokepoints – Global Private Regulation on the Internet* (California University Press, Oakland, 2017)
- Rolf H. WEBER–Ulrike I. HEINRICH: *Governance Issues of the new media environment* in KOLTAY András (szerk.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World* (CompLex, Budapest, 2014)

Az Európa Tanács dokumentumai és az Emberi Jogok Európai Bíróságának tájékoztatói

Anne WEBER: *Manual on Hate Speech* (Európa Tanács, 2009)

Combating Hate Speech – Recommendation CM/Rec(2022)16 (Európa Tanács, 2022. 05. 20.)

Guide on Article 10 of the European Convention on Human Rights (EJEB, 2022)

https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_10_eng.pdf

'Prior restraints' and freedom of expression: the necessity of embedding procedural safeguards in domestic systems (Európa Tanács, 2018)

<https://rm.coe.int/factsheet-prior-restraints-rev25may2018/16808ae88c>

Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity (Európa Tanács, 2010. 03. 31.)

Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on „hate speech” (Európa Tanács, 1997. 10. 30.)

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozatai

Cengiz and Others v Turkey App nos 48226/10 and 14027/11 (EJEB, 2015. 12. 01.)

Delfi AS v Estonia App no 64569/09 (EJEB, 2015. 06. 16.)

Erkizia Almandoz v Spain App no 5869/17 (EJEB, 2021. 06. 22.)

Féret v Belgium App no 15615/07 (EJEB 2009. 07. 16.)

Garaudy v France App no 65831/01 (EJEB, 2003. 06. 23.)

Glimmerveen and Hagenbeek v The Netherlands App nos 8348/78 and 8406/78 (EJEB, 1979. 10. 11.)

Handyside v The United Kingdom App no 5393/72 (EJEB, 1976. 12. 07.)

Jersild v Denmark App no 15890/89 (EJEB, 1994. 09. 23.)

Lilliendahl v Iceland App no 29297/18 (EJEB, 2020. 05. 12.)

Otto-Preminger-Institut v Austria App no 13470/87 (EJEB, 1994. 09. 20.)

Perinçek and Others v Switzerland App no 27510/08 (EJEB, 2015. 10. 15.)

Soulas and Others v France App no 15948/03 (EJEB, 2008. 07. 10.)

Más nemzetközi emberi jogi fórumok határozatai

Ingabire Victoire Umuhoza v Rwanda App no 003/2014 (Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bírósága, 2018. 12. 07.)

JRT and the WG Party v Canada Comm no 104/1981 (ENSZ EJB, 1983. 04. 06.)

Ross v Canada Comm no 736/1997 (ENSZ EJB, 2000. 10. 18.)

Womah Mukong v Cameroon Comm no 458/1991 (ENSZ EJB, 1994. 08. 10.)

Jelentések

Independent International Commission of Inquiry on Ukraine (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2022. 10. 18.)

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-10/A-77-533-AUV-EN.pdf>

Number of videos removed from YouTube worldwide from 4th quarter 2017 to 2nd quarter 2022 (Statista, 2017–2022)

<https://www.statista.com/statistics/1132890/number-removed-youtube-videos-worldwide/>

hozzáférés dátuma: 2022. 12. 01.

Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the expert workshops on the prohibition of incitement to national, racial or religious hatred (A/HRC/22/17/Add.4), Appendix: Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence (ENSZ Közgyűlés, 2013. 01. 11.)

Russia's war on Ukraine – Timeline of cyber-attacks (Európai Unió, 2022. június)

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI\(2022\)733549_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733549/EPRS_BRI(2022)733549_EN.pdf)

Ognian SHENTOV – Ruslan STEFANOV – Todor GALEV (szerk.): *Countering Kremlin's Media Influence in Europe – Patterns of Anti-Democratic Messaging, Disinformation Responses, and Resilience Assets* (Center for the Study of Democracy, 2021. 05. 17.)

Központi Statisztikai Hivatal, *Születéskor várható átlagos élettartam, átlagéletkor (2001–2020)*

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wdsd008.html

Ukraine – civilian casualty update (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 2022. 10. 24.)

<https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-10/Ukraine%20-%20civilian%20casualty%20update%20as%20of%202023%20October%202022%20ENG.pdf>

Ukraine Internal Displacement Report – General Population Survey, Round 9 (International Organization for Migration, 2022. 09. 26.)

https://displacement.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R9_IDP_FINAL%20%281%29%20%282%29.pdf

Sajtóhírek

As Security Council meets on Ukraine crisis, Russia announces start of 'special military operation'
(ENSZ hírek, 2022. 02. 24.)

<https://news.un.org/en/story/2022/02/1112592>

Crise ukrainienne : la Russie lance une opération militaire, l'Ukraine craint « une grande guerre en Europe » (Le Monde, 2022. 02. 24.)

https://www.lemonde.fr/international/article/2022/02/24/crise-ukrainienne-le-president-zelensky-craint-une-grande-guerre-en-europe_6115004_3210.html

Disinformation and hate speech pave the way for war crimes and genocide: UK statement on Ukraine (az Egyesült Királyság Kormányának hivatalos honlapja, 2022. 06. 21.)

<https://www.gov.uk/government/speeches/disinformation-and-hate-speech-pave-the-way-for-war-crimes-and-genocide>

Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders (Reuters, 2022. 03. 11.)

<https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-facebook-instagram-temporarily-allow-calls-violence-against-russians-2022-03-10/>

Facebook Struggles with Hate Speech around Russia's Invasion of Ukraine (Media Diversity Institute, 2022. 04. 08.)

<https://www.media-diversity.org/facebook-struggles-with-hate-speech-around-russias-invasion-of-ukraine/>

Fire and fury: anti-Ukrainian hate speech on Russian social networks (Ukraine World, 2019. 09. 13.)

<https://ukraineworld.org/articles/infowatch/anti-ukrainian-hate-speech-VK>

LinkedIn signs up to EU code against online hate speech (Reuters, 2021. 06. 25.)

<https://www.reuters.com/technology/linkedin-signs-up-eu-code-against-online-hate-speech-2021-06-25/>

More Than 500 Hours Of Content Are Now Being Uploaded To YouTube Every Minute
(Tubefilter, 2019. 07. 05.)

<https://www.tubefilter.com/2019/05/07/number-hours-video-uploaded-to-youtube-per-minute/>

Polizei: Über 1700 Straftaten mit Bezug zum Ukraine-Krieg (Süddeutsche Zeitung, 2022. 04. 28.)

<https://www.sueddeutsche.de/politik/extremismus-berlin-polizei-ueber-1700-straftaten-mit-bezug-zum-ukraine-krieg-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-220428-99-77438>

Putin's Forces Attack Ukraine (The New York Times, helyi idő szerint 2022. 02. 23.)

<https://www.nytimes.com/live/2022/02/24/world/russia-ukraine-putin>

Russian propaganda 'outgunned' by social media rebuttals (AP News, 2022. 03. 04.)

<https://apnews.com/article/russia-ukraine-volodymyr-zelenskyy-kyiv-technology-misinformation-5e884b85f8dbb54d16f5f10d105fe850>

Ukraine War Sparks Hate Crimes in Germany – Russians, and Those Perceived to be Russian, Targets of Attacks (Human Rights Watch, 2022. 05. 30.)

<https://www.hrw.org/news/2022/05/30/ukraine-war-sparks-hate-crimes-germany>.

Zygmunt Bauman: „Social media are a trap” (interjú, El País, 2016. 01. 25.)

https://english.elpais.com/elpais/2016/01/19/inenglish/1453208692_424660.html

A közösségimédia-oldalak szabályzatai és tájékoztatói

A Facebook közösségi alapelvei (Meta Transparency Center)

<https://transparency.fb.com/hu-hu/policies/community-standards/>

How YouTube protects our community from hate speech (YouTube, 2021. 10. 12.)

<https://youtu.be/FN29YdwbpR8>

Szerzői interjúk

Joan BARATA (MS Teams, 2022. 10. 28.)

PAPP János Tamás (PPKE–JÁK, 2022. 10. 27.)

Egyéb internetes oldalak

A Meta nemzetközi ügyekért felelős elnökének közleménye (Nick Clegg, Twitter, 2022. 03. 22.)

<https://twitter.com/nickclegg/status/1502349805221126144/photo/1>

John Perry BARLOW: *A Declaration of the Independence of Cyberspace* (Davos, 1996)

<https://www.eff.org/cyberspace-independence>

Juan LONDOÑO: *Content Moderation Using Notice and Takedown Systems: A Paradigm Shift in Internet Governance* (American Action Forum, 2021. 11. 08.)

<https://www.americanactionforum.org/insight/content-moderation-using-notice-and-takedown-systems-a-paradigm-shift-in-internet-governance/>

Operational Data Portal – Ukraine Refugee Situation (United Nations High Commissioner for Refugees, 2022. 10. 25.).

<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>